

KÕRGEM KUNSTIKOOL PALLAS

MAALIOSAKOND

**MINU ENDA JA TEISTE KUNSTNIKE
PASTAPLIIATSIJONISTUSTEST**

Lõputöö

Joel Vedru, Ma-18

Juhendaja Margus Meinart MA

Tartu 2022

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. PASTAPLIHATSI AJALOOST JA -KUNSTIST.....	9
1.1. Pastapliiatsi ajaloost mõne sõnaga.....	9
1.2. Pastapliiatsikunstist.....	9
2. MIKS MULLE MEELDIB TEHA PASTAPLIHATSIJONISTUSI..	12
3. VALITUD KUNSTNIKUD	33
3.1. Marko Mäetamm.....	33
3.2. Ramo Teder (Pastacas)	34
3.3. Heikki Leis	34
3.4. Maris Kurm (Kakashisith)	35
3.5. Samuel Silva	36
3.6. Jack Dillhunt.....	38
3.7. Andrea Joseph	39
3.8. Kenneth Lee Flannery.....	40
3.9. Shirish Deshpande.....	41
3.10. Serhiy Kolyada.....	42
3.11. Juan Francisco Casas	43
3.12. Lennie Mace	44
3.13. James Mylne.....	44
3.14. Teisi kunstnikke.....	46
4. VEIDIKE SEMIOOTILIST.....	48
KOKKUVÕTE	50
SUMMARY.....	52
KASUTATUD ALLIKAD	54
LISA Näiteid minu töödest.....	61

JOONISTE LOETELU

Joonis 1. Pastapliiatsi leiutaja Ladislao José Biró pastapliiatsijoonistus „Waiting“, lk.6.

Joonis 2. Lennie Mace, PENTing „Uchuu Neko Parade“ (2005), pastapliiats paberil ja rauakaup kartongil, lk. 11.

Joonis 3. Vjatšeslav Jevgenov, „Farnhorn...“ (2003), segatehnika, lk. 22.

Joonis 4. Vjatšeslav Jevgenovi illustratsioon Mehis Kärbo luulekogule „Ma kõnnin kujutluspiltide maailmas“, lk. 22.

Joonis 5. Joel Vedru, „Koroonahaigena“ (2021), pastapliiats paberil, lk. 22.

Joonis 6. Heikki Leis, „Waiting for better days“ (2015), lk. 35.

Joonis 7. Samuel Silva pastapliiatsijoonistus „Redhead Girl“, lk. 37.

Joonis 8. Jack Dillhunti kujundatud kruus, lk. 38.

Joonis 9. Andrea Joseph, „my deep shade“ (2011), lk. 40.

Joonis 10. Shirish Deshpande pastapliiatsijoonistus „Summer Beauty“, lk. 41.

Joonis 11. Serhiy Kolyada, „1+1“, erakogu, lk. 43.

Joonis 12. James Mylne „I Said God Damn“ (2018), lk. 45.

Joonis 13. Marite Desaine (Snowmarite) pastapliiatsijoonistus, lk. 46.

SISSEJUHATUS

Teen lõputöö oma pikka aega viljeletud pastapliatsijoonistustest. Töös püüan pastapliatsijoonistuste tegemist propageerida ja esitada neid kui alternatiivset kunsti. Olen neid teadlikumalt üritanud teha juba üle 10 aasta. Miks? Sest, kuigi seda stiili on ka varem harrastatud, näib mulle, et suudan selle tehnika kaudu luua mingit kunstilist väärtust. Teen oma pastapliatsijoonistused enamasti poolabstraktses või sürreaalses võtmes. Lõputöö teoreetilises osas kirjutan essee oma pastapliatsikunstiga seonduvatest mõtetest ja uurin juurde pastapliatsi lugu ja pastapliatsikunsti tegijaid. Praktiline osa lõpeb näitusega Viljandis Kondase Keskuses, mida on soovitanud Margus Meinart ja mida on soovinud näha ka Mari Vallikivi, Kondase Keskuse direktress.

Värviliste pastapliatsijoonistuste tegemise idee tekkis mul ühel öösel vanematekodus, kui olin tunnetanud teatavat ängistust ja püüdnud seda visuaalselt kujutada. Tulin mõttele hakata tegema kunsti, midagi uut kunstis, et minust oleks midagi kasu. Niisiis valisin pastapliatsijoonistused. Tegin neid mitte päris järjekindlalt, aga siiski. Peamiselt võtsin seda tööna. Tookord arvasin, et teen midagi originaalset.

Ma ei tea, kas see on mulle algselt olnud asendustegevus. Nimelt olen püüdnud ka kirjutada, kuid võib-olla natuke edutult, sest kaotasin eneseusu kirjutamisse. Hakkasin tundma, et kirjutan ängiga, nagu ütles üks mu sõpru kunagi mingil moel iseendale viidates; et ma polnud enam õnnelik ja oskaja kirjanik. Püüdsin teha kunsti, sest tundsin end selle tõttu õnnelikumana, kui seni. Aga pastapliatsi käes hoidmine meenutab mulle nii kirjutamist kui ka joonistamist ühteagu.

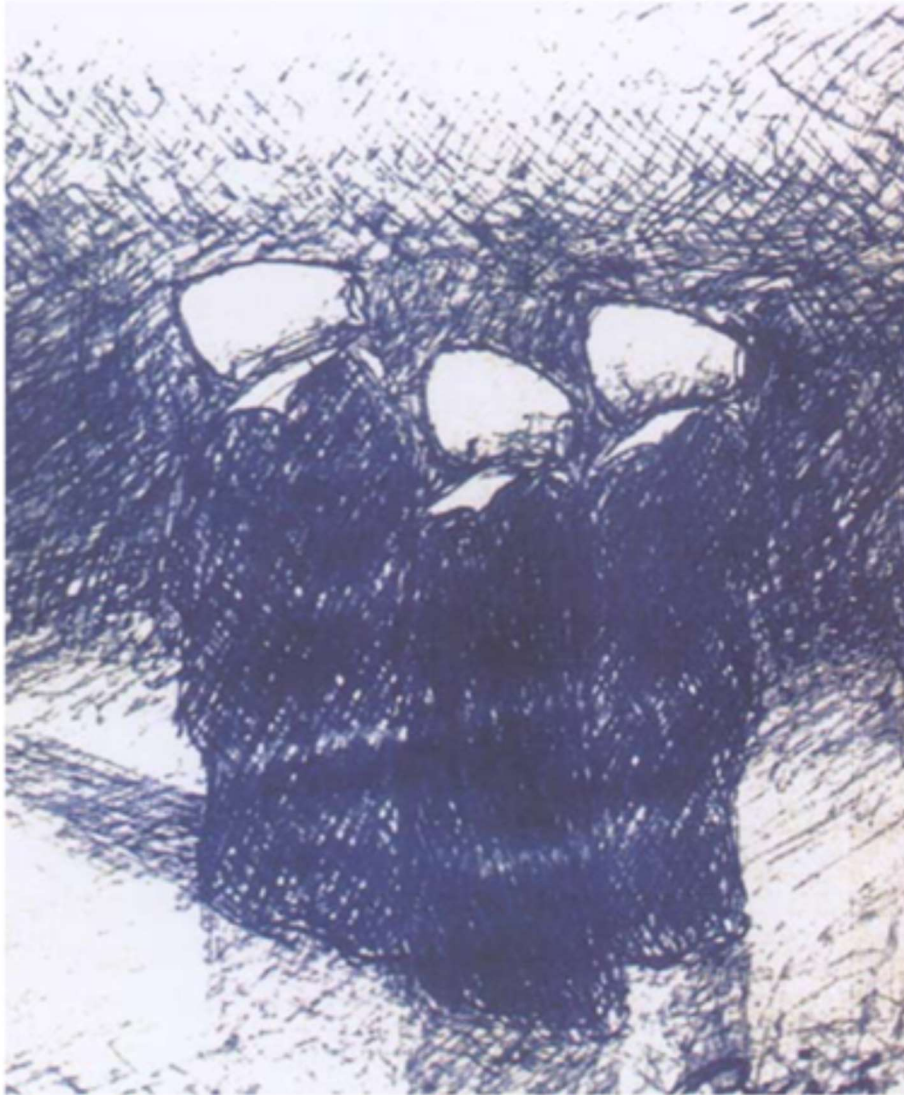
Alguses sattusin uurima *art brut*'i (Prinzhorni kollektsiooni), kuid kuigi mõned teosed sealt on mulle mõistetavad, pooldan ma siiski rohkem nii-öelda "klassikalisema" loomingu uurimist. Tõsi küll on, et ma kaldun oma joonistustega tõepoolest primitiivsusesse ja võib-olla on nad veelgi naiivsemad kui *art brut*. (Kuigi mul on isegi olemas sarnaselt *art brut*'i kunstnikele psühhiaatriline kogemus.) Pooldan ka Jean Dubuffet' - *art brut*' ristiisa - arvamust, et vangidel, hullumeelsetel ja lastel pole tarvidust tingimata oma kunsti eksponeerida ja seetõttu on see ausam. "Ta pidas hullumeelsete, laste ja ka vangide kunsti oluliseks allikaks, mõistmaks inimest üldisemalt, kuna selles puudub kunstiakadeemiate

kehtestatud normide rakendamine ja vajadus poseerida.“¹. Jean Dubuffet tegi ise ka mingil ajal pastapliiatsikunsti.

Pastapliiatsitega joonistab tänapäeval väga edukalt ja tunnustatult näiteks britt James Mylne, kes aastal 2010 tegi ühe pastapliiatsiga 90 tunni jooksul koopia Vermeeri “Tütarlapsest pärlkõrvarõngaga” ja pälvis sellega laialdase tähelepanu. Eestis on pastapliiatsikunstiga tegelenud Heikki Leis, Katrin Piile, Pastacas (Ramo Teder), Maris Kurm. Ka Marko Mäetamm on joonistanud pastapliiatsiga Tartu vaateid ja teinud sellest näituse “Ükskord Tartus”².

¹ Jean Dubuffet. [WWW] https://et.wikipedia.org/wiki/Jean_Dubuffet (09.05.2022)

² Mäetamm, M. (2019). *Ükskord Tartus*. ERR-i kultuuriportaal. [WWW] <https://kultuur.err.ee/939184/marko-maetamme-ükskord-tartus-naitab-uesti-avastatud-tartut> (27.05.2022)

Joonis 1. Pastapliatsi leiutaja Ladislao José Biró pastapliatsijoonistus „Waiting“

Pastapliatsiga joonistanud on ka pastapliatsi leiutaja László József Biró (Ladislao José Biró) (1899-1985) ise (vt. joonist 1.)³. Pastapliatsiga joonistanud oleme me kõik mõne igava loengu ajal või sellega visandanud oma ideid.

Küsida võib siis, et mis on minu pastapliatsijoonistuste sisu. Kui ma neid tegema hakkasin, ei teadnud ma, et neid on nii palju tehtud ja see tehnika tundus mulle uue kunstilise

³ Ladislao Jose Biro. Internet archive. asmeorg. Wayback Machine. 20.09.2008. Historic Mechanical Engineering Collection. *Ballpoint Birome*, lk. 7 [WWW] <https://web.archive.org/web/20080920173458/http://files.asme.org/asmeorg/Communities/History/Landmarks/10389.pdf> (04.05.2022)

ideena. Praegu aga tuleb nentida, et on ikka neid tehtud küll ja palju parema kvaliteediga, kui mina. Peeter Sauter ütles kunagi, et kui inimene midagi teeb ja aru saab, et teeb kehvasti ja teeb ikka edasi, võib temast “midagi” saada. Minu probleem on olnud selles, et ma olen “tühi koht”, aga kui ma tegin oma pastakajoonistusi, tundsin ennast “tegijana”, väärtuse loojana, kunstnikuna. Võib-olla on asi kunsti üldises õilistamisvõimes. Igatahes on see pastakajoonistuste tegemine mind aidanud eluga edasi minna, areneda, sotsialiseeruda ja andnud mulle mingi võimaluse vaimseks eneseteostuseks ja suhtlemiseks teiste inimestega, sest kunst minu meelest ja üleüldse on ju ka suhtluse allikas.

Oma pastakajoonistustes olen kujutanud teatavaid (hinge)seisundeid. Püüdsin teha alates sellest, 2021. aasta sügisest iga päev pastakajoonistusi, mis aga ei õnnestunud, sest väsisin ära. Tahtsin eeskujuna võtta Pallase eelmise, 2021. aasta lõpetajast Silver Laadist, kes iga päev maalib. Siis üritasin teha vähemalt igal nädalal oma pildi. See oli teatud mõttes päevikulaadne üritus, mis kajastas alati mingisugust meeleolu, aitas iseennast mõtestada. Oma joonistustes pole ma kasutanud eriti midagi muud peale värvide ja mõningate abstraktsete kujundite, enamasti joonistan intuiitiivselt ja ei mõtle väga tulemuse ja joonistamise reeglite peale. Margus Meinart soovitas mul ka oma töid kommenteerida.

Samuti olen esile tõstnud ja kommenteerinud mulle rohkem meeldinud pastapliiatsikunstnikke ja andnud neile oma kultuurilise hinnangu. Kellele enam, kellele vähem. Teksti sees olen ära toonud mõned nende enim meeldinud ja kohased tööd. Olen lõputöösse üles laadinud ka oma surnud sõbra Vjatšeslav Jevgenovi töid, sest essee osas oli tarvidus teda mainida. Veel olen talletanud Lászlò Birò pastapliiatsijoonistuse, mille hankisin, tehes arvutiekraanist väljatrüki. Omaenda kolm joonistust laadisin ka üles töö lisasse koos vajalike eesti- ja inglisekeelsete kommentaaridega. Viited on märgitud joonealuse viitamise süsteemiga.

Suur tänu oma emale ja isale, vendadele, Margus Meinartile, Kersti Meinartile, Pille Johansonile, Kaspar Tamsalule, Madis Liplapile, Rauno Thomas Mossile, Kurmo Konsale, Janika Pressile, Indrek Aavikule, Imbi Kruuvile, Randel Savelile, Danel Ülperile, Triinu Taliale, Heino Remmelgale, Katrin Margile, Riina Laursonile, Mai Uigale, Koidu Kunglale, Robert Suvile, Annika Kukkele, oma psühhiaatrile, oma kursuseõdedele (eriti sulle), teistele kooliõdedele ja koolivendadele ja õpetajatele, Kondase Keskuse töötajatele, Signele, Eerole, Katule, Kati Aichale, Karole, Raidole, Karolale, Britale, Juhanile, Slavikule, Svenile,

Svenile, Merikesele, Margit Pärlike, Mehisele, oma teistele sugulastele, sõpradele ja tutvavatele, Sai Babale.

1. PASTAPLIATSIS AJALOOST JA -KUNSTIST

Käesolevas peatükis kirjutan pastapliatsi ajaloo. Samuti tuleb juttu pastapliatsikunstist, nii nagu ta on arenenud välismaal ja selle tekkeloost üldjoontes, lisaks ka ta iseärasustest.

1.1. Pastapliatsi ajaloo mõne sõnaga^{4,5}

Pastapliatsi patenteeris ameeriklane John Loud 1888, kuid see patent aegus, sest selle pastapliatsiga ei saanud päriselt kirjutada. Tegelikult tänapäevase pastapliatsi leiutas Lázsló Bíró 1938 Ungaris; ta täheldas, et ajalehtede trükkimisel kasutatavad tindid kuivavad kiiresti ja ei määri ja püüdis pastapliatsis kasutada samalaadset tinti. Tänapäeval on kõige levinum pastapliats BIC Cristal, mida müüdi 2006 aasta septembris 100 miljardeks eksemplar. Praeguseaegsetel pastapliatsidel on enamuses pastapliatsikorgis väike auk, juhuks, kui lapsed peaksid korgi kogemata alla neelama, vältimaks nende lämbumist. Fisher Space Pen'iga saab kirjutada ka tera ülespidi, nullgravitatsiooniga keskkondades (näiteks kosmonautid) ja vee all.

1.2. Pastapliatsikunstist

Wikipedia artikkel "Pastapliatsikunst" ("Ballpoint pen artwork")⁶ räägib üldjoontes ära pastapliatsi kasutamise võimalikkusest kunstis. Tänapäeval tegelevad sellega niisiis üsna paljud, professionaalid ja ka amatöörid, kasutades seda enamasti visandamisel, kuid ka ainsa meediumina. Pastapliats pole siiski meediumina piirideta.

Pastapliatsijoonistused algavad niisiis igavuse tõttu klassiruumis sirgeldamisest või näiteks telefonikõne ajal joonistamisest. Pastapliatsiga joonistavaid kunstnikke on

⁴ Pastapliats. Lühirefereering Wikipedia artiklist. [WWW] <https://et.wikipedia.org/wiki/Pastapliats> (04.05.2022)

⁵ Ballpoint pen. Lühirefereering Wikipedia artiklist. [WWW] https://en.wikipedia.org/wiki/Ballpoint_pen (04.05.2022)

⁶ Ballpoint pen artwork. Lühirefereering Wikipedia artiklist. [WWW] https://en.wikipedia.org/wiki/Ballpoint_pen_artwork (06.01.2022)

peetud vahel veidrikeks, kuid parimaid tunnustatakse isegi galeriides ja muuseumites. Pastapliiatsitega on joonistatud fotorealismi, natüürmorti, sürrealistlikke maastikke, minimalistlikke abstraktsioone.

Pastapliiatsitega on joonistanud näiteks Andy Warhol, Alberto Giacometti, Cy Twombly, 20.saj. lõpus aga Il Lee, korea kunstnik Ameerikas; Lennie Mace (vt. joonist 2.)⁷ ameerika kunstnik Jaapanis; 21.saj. aga Juan Francisco Casas Hispaaniast; Shane McAdams, kes puhub pastapliiatsitinti “otsekui läbi kõrre”; Serhiy Kolyada oma poliitilise kunstiga Ukrainas; Jaapani kunstnik Shohei Otomo; hobikunstnik Samuel Silva Portugalist.

Pastapliiatsifirmad on samuti toetanud kunstnikke, kes nende kindlaid pastapliiatseid kasutavad (näiteks BIC või Pilot). Tehniliselt vajavad pastakad vähe või üldse mitte ettevalmistust, neid võib kohe kasutada, nad kuivavad kohe ja on laialdaselt saadaval. Mõnikord tekitab pastapliiatsite kunstiline kasutamine wow-faktori (Lennie Mace kasutatav termin), kui aetakse pastapliiatsiga joonistatu segi värvipriitsiga tehtu või fotograafiaga. Tavaliselt on pastapliiatsitel neli värvi-must, sinine, roheline ja punane, kuigi tehakse ka sigarikujulisi rohkemavärvilisi pastapliiatseid. Üldiselt on nii, et kõik pastakajoonistuse jooned on jäädavad, mis nõuab kunstnikult teatud keskendumist. James Mylne nimetab niisugust joonistamist meditatiivseks. Lisaks on probleem ka selles, et pastapliiats kipub valguse käes tuhmuma, järelikult on vaja joonistused vähemalt sisse skaneerida.

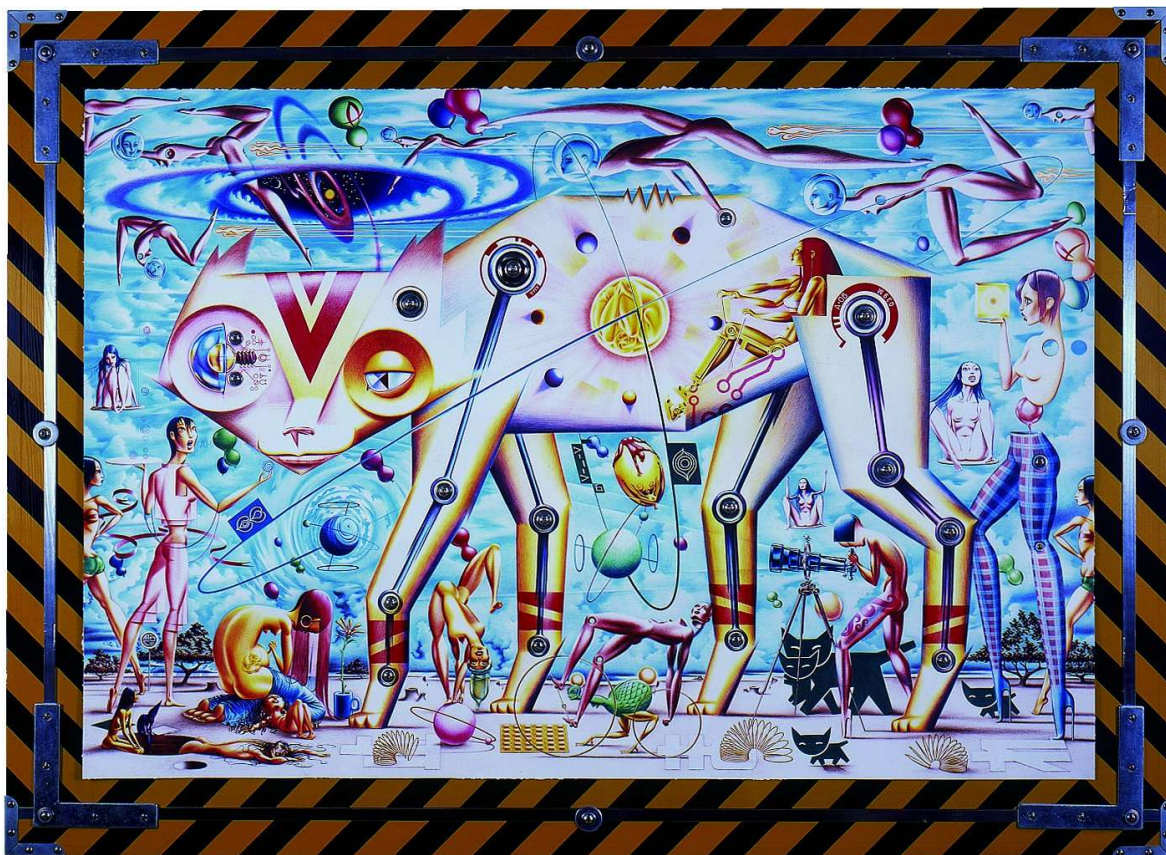
Pastapliiatsijoonistuste kaudu on arenenud jällegi ka iseõppivate kunstnike eneseteadvus, vihjates Art brut'-le. Näiteks Jack Dillhunt Ameerikas joonistab voodilinadele, “sest pole leidnud piisavalt suurt paberit.” Teda hüütakse “linameheks”. Pastakatega joonistatakse ka kehade peale, imiteerides tätoveeringuid. Vanglas joonistatakse samuti sageli pastakatega ja neid töid on ka näitustel eksponeeritud.

On tehtud ka prominentsemaid näitusi, kuigi katkendlikult. Damien Hirsti pastakakriiteldus haist müüdi Londonis 2012 aasta oksjonil 4664 naelsterlingi eest; Cinders Gallery Brooklynis tegi grupinäituse ainult pastakajoonistustest 2007 aastal; Lennie Mace

⁷ Mace, L. (2005). „PENting“ *Uchuu Neko Parade*. [WWW] https://en.wikipedia.org/wiki/Lennie_Mace#/media/File:Lennie_Mace_%22Uchuu_Neko_Parade%22_2005_Tokyo_ballpoint_%22Penting%22_130x92cm.jpg (30.05.2022)

tuuritas aga 1999 oma 1998 terve aasta vältel tehtud pastakajoonistustega (365DAZE) New Yorgis, San Franciscos ja Los Angeleses. Tal on ka Tokyo kesklinnas oma Lennie Mace VIEWseum ja teda peetakse pastapliiatsijoonistuste meediumi teerajajaks.

On olemas ka võrguajakiri “Ballpointer”. <http://www.theballpointer.com/>⁸

Joonis 2. [Lennie Mace](#), PENTing „Uchuu Neko Parade“ (2005), pastapliiats paberil ja rauakaup kartongil

⁸ The Ballpointer. [WWW] <http://www.theballpointer.com/> (28.05.2022)

2. MIKS MULLE MEELDIB TEHA PASTAPLIATSII- JOONISTUSI

Minu lõputööks esitatud pastapliatsijoonistused on tehtud alates 2021. aasta sügisest kuni praeguseni, 2022. aasta kevadeni. Üldiselt ma pole kunagi eriti joonistamisele käega löönud. Kirjutamisele ka. Minu vanaema ja vanaisa panid mind joonistama küll, on alles üks spetsiaalne kaustik, kuhu me neil külas olles vendadega joonistasime. Samuti on julgustanud ema ja isa. Keskmise vend ostis mulle kunagi kingituseks pintsleid, mis on nüüdseks loomulikult ära kulutatud.

Kunagi lugesin ühte ütlust netikirjandusklubis K.L.O.A.A.K. (Kirjanduslik Loominguline Opositsioon ehk Avaldamispuuetega Autorite Klubi), et: “Kes oskab, see teeb, kes natuke oskab, see õpetab ja kes üldse ei oska, see kritiseerib.” Jäin seda uskuma ja hakkasin mõtlema, et mis see on, mida ma oskan, sest lihtsalt kriitik tundus olla mäge. (Tol ajal tegelesin amatöörkirjanduskriitika kirjutamisega amatöörkirjanike kohta.) Mõtlesin siis välja, et joonistada ma oskan ja hakkasin peale. (Lisaks oli üks tark tüdruk natuke kiitnud mu ühte pastapliatsijoonistust.) Mul oli eelnevalt olnud pikka aega kriis ja kriitilised seisud tervisega. Teatud määral olin seda kõike isegi sünteesinud, sest hull olla oli ju huvitav. Muudkui aga tee karistamatult, mis tahad. Õieti olin enne, puberteediealisena, lugenud biitnike kohta Hannes Varblase kirjutatud toredat arvustust (“Beat generation ehk patused pühakud”) ajakirjas “Vikerkaar” ja olin sealt välja lugenud, et biitnikel kõigil oli “kogemustenälg ülisuur ja vanglad ja hullumajad seda ka rahuldasiid”⁹ ja mõtlesin, et ehk olen minagi nende moodi. See tundus põnev. Kunagi Tartu Psühhiaatriakliinikus oli olnud toredam päraslõuna siis, kui saabus kohale joonistusõpetaja ja lasi meil, patsientidel, midagi vabal teemal joonistada. Pean ühtlasi mainima, et see on kindlasti väga vajalik, lasta haigetel tegeleda millegi loovaga. Selline tegevus võib mingis mõttes päästa elu. Tookord tundus mulle alguses, et ma olen õiges kohas, saan joonistada ja olen niimoodi isegi õnnelik, sest niikuinii ma joonistan hästi. Kuid kus sa sellega. Nägin õige ruttu, et minust pole mingit joonistajat võrreldes teistega. Samal ajal kui mina panin kokku kõigest värve, joonistasid

⁹ Varblane, H. (1990). Beat generation ehk patused pühakud. - *Vikerkaar*, nr. 6, lk. 43-48.

nemad, kes ikooni, kes lilleõiekesi, muidugi omas stiilis, aga oskuslikult. Pidin häbistatult jälle “maa peale tulema”.

Selle häbiga on üldse üks keeruline asi olnud -- alalõpmata olen ma tundnud hirmu või häbi iseenda pärast. Gümnaasiumi lõpetasin ka häbitundega. Teatud määral meenutab see Franz Kafka raamatu “Protsess” lõppu -- peategelane tapetakse: “ “Nagu koer,” ütles ta, ja oli, nagu jääks häbi temast kauem elama.”¹⁰ Eks siin mängisid oma osa ka kehvad hinded, teiste õpilaste tarkus ja edukus, hirm tuleviku ees, üksildus, halvenev tervis. Lõpuks lõin ka kaitseväge kartma ja otsustasin, et pean tingimata ülikooli sisse saama ja saingi, kaotades seal lõplikult oma tervise. Tartu Psühhiaatriakliiniku ravi ajal elasin läbi veel psühhoosi ja oligi ajutiselt kõik läbi selle endakssaamise ja eluga. Paar aastat veetsin põdedes, huvipuuduses ja alles 26-selt, kui hakkasin saama paremaid ravimeid, hakkasin jälle soovima midagi teha. Ühel õhtul pöördusin niisiis pastapliiatsijoonistuste juurde.

Tegelikult olin ma teinud neid muidugi juba varem. Olen enda esimest armastust pastapliiatsiga portreeterinud. Tookord juba oli valida, kas teen selle pildikese pliiatsi või pastapliiatsiga ja otsustasin sinise pastapliiatsi kasuks. Miks? Sest mulle tundus, et pliiatsijoon oli liiga hele, pastapliiats seevastu tugevam, selgem ja kindlam.

Üldse peaksin ma olema tänulik enda arstile, et olen natuke kunstisuunal läinud, selles suhtes on ta ikka mind toetanud. Teised ka. Kunagi, kui käisin jälle süsti saamas, küsis medõde, et kas ma tahaksin ühineda nende asutuses oleva kunstiringiga, sest tekkis selline jutt, kunstist vist. See oli Tartu Vaimse Tervise Hooldekeskuses, hiljem läksin üle MTÜ-sse “Iseseisev Elu”. Mõlemad asutused tegelevad klientide vaimse tervisega. Olen õppinud ka Tartu Rahvaülikoolis maalimist ja ka Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia kunstide keskuses joonistamist.

Eks mind aitasid ka mõned vanemad sõbrad, kes haiglas käinud ja olid ka kunstihuvidega. Näiteks õppisin ma neilt, et ka amatöörkunstnik võib olla ükskord kõva tegija, kui ta kõvasti pingutab, sest selle ühe vanema sõbra töö ilmus kord ka “Postimehes” ja temast kirjutati ükskord ka artiklis.

¹⁰ 10. Kafka, F. (1996). *Protsess*. Tallinn: Avita, lk. 169.

Kunagi lapsepõlves lugesin ühte toredat lasteraamatut “A nagu Aabel” (autor Annie M. G. Schmidt) ja seal oli illustratsioon, millel oli liftipoisi livree punase pastapliiatsiga ära värvitud. Küllap me saime selle raamatu antikvariaadist või kingituseks. Kuid too värvimine oli tehtud nii hästi, et jättis mulle eluksajaks mulje. Võib-olla hakkasin ma sellel eeskujul ise ka pastapliiatsitega joonistama, ei tea.

Gümnaasiumis oli üks rikas poiss, kellel oli tolle aja kohta võimas pastapliiats — see koosnes vähemalt 10 eri värvi terast, mis kõik olid erksavärvilised. Kindlasti oli seal ka kollast ja roosat.

Kui ma otsustasin pastapliiatsitega “uut” kunsti looma hakata, käisin sageli poodides otsimas kollast pastapliiatsit. Kirjatarvete poe kvaliteedi määras minu jaoks tookord see, kas seal oli müügil kollast pastakat või mitte.

Pastapliiatsijoonistuste tegemine on mind aidanud isikliku elu puudustest läbi tulla. Seda muidugi võib vist samuti peaaegu kõigi kunstnike ja nende loomingu kohta öelda. Võib-olla lasigi Hemingway ennast seepärast maha, et ei suutnud enam loominguga tegeleda? Kunst on kahtlemata hea selleks, et kasvõi oma raskemeelsust või siis näiteks armastust väljendada.

Ma olen eluaeg püüdnud olla oma saatusest suurem, ennast ületada, mitte olla väikekodanlane, mitte olla ainult tarbija, vaid ka looja. Juba Betti Alver sedastab oma luuletuses “Tähetund”: “Sul puudub sirav siht? -- Eks mine/ ja taipa, mis on aina tarbimine.”¹¹ Kunagi puberteedieas lugesin suure huviga Jack Londoni “Martin Edenit”, kus oli väga selgelt näidatud, kuhu võib viia väikekodanlik argpükslus. Kõigele lisaks tahan ma olla ka hea inimene. Ühes lasteraamatus, Aapeli “Üle linna Vinskis”, on naljatamisi väidetud, et „kirjanik on natukene parem inimene, kui kõik teised inimesed“¹². Kuna kirjanikku pole minust veel saanud, olen leppinud kunstnik olemisega. Üldiselt võin ma muidugi kunstniku kui tegelase kohta jälle sedastada, et kunstnik on natukene enesekesksem inimene, kui kõik teised inimesed ja seda ma ka olla ei taha. Aga hea küll.

¹¹ Alver, B. (1966). *Tähetund*. Tallinn: Eesti Raamat, lk. 5.

¹² Aapeli. (1971). *Üle linna Vinski*. Tallinn: Eesti Raamat, lk. 56.

Üldiselt teen enda pastapliatsijoonistusi lõbu pärast, töö tähe all. Mu isa ütleb, et uut suudab luua see, kes ei tea, et midagi uut juba tegelikult tehtud on ja hakkab seetõttu enese teadmata jalgratast leiutama, millest tõesti võib midagi uut tulla. Eks nii ma vist olen isegi käitunud. Püüdsin aastate kaupa joonistada pastakatega näiteks lilli, mõningaid maastikke, aga peamiselt siiski portreesid ja autoportreesid, ka autoakte. (Autoportreedest ja autoaktidest panin hiljuti Facebooki üles ka ühe näituse moodi projekti.) Joonistamine on hea suhtlusvahend — joonistad teist inimest ja räägid temaga samal ajal nagu näiteks Aapo Pukk teeb. Minu sotsialiseerumisele on see oluliselt kaasa aidanud. Haigusega võitlemisele samuti. Ikka on meeldiv teada, et oled kasvõi oma kunstiga kellegi kasulik, teed talle head meelt, lood temast mingit huvitavamat mälestust, teost, joonistades. Tegelikult on kunst otse loomulikult ikkagi rohkem iseendaga tegelemine. Nagu anti mõista Oscar Wilde “Dorian Gray portrees”, on see siiski kunstniku nägemus, mitte mingi objektiivne tõde¹³. Eriti algab maalikunstis see impressionistidest. Kunagi Tartu Rahvaülikooli maalikursustel teatas õppejõud Robert Suvi, et “me oleme impressionistid”, s.t. meie, tudengid seal rahvaülikoolis, et me peaksime sinnapoole püüdlema, et me ei tee nn. fotot, vaid me muljetame. Et tuleb näiteks igavale pildile “juurde luuletada”. Kuna fotograafia tuli umbes samal ajal, kui impressionistid, siis on maalikunst alates nendest minu arvates järjekordselt kahte harusse kasvav puu. Ei olnud vaja enam täpselt teha paraadportreid ega maastikke, oluline oli see, mida kunstnik ise tundis ja mõtles.

Pastakajoonistusi on muidugi tõesti raskem teha kui maalida. Minul tulevad nad halval juhul enamasti kõik üsna lillad välja, sest kipun mõnikord üle töötama, samal ajal on aga nii, et kui ma ei tee seda joonistust piisavalt kontrastseks, nagu mu emagi ütleb, siis ei ole seal eriti midagi vaadata ka. Nii et tuleb leida kuldne kesktee, kuid mulle on jäänud mulje, et tõepoolest, kui joonistada liiga vähe, nii, et pilt jääb heledaks ja on näha palju valget aluspaberit, siis võib pilt ikkagi jätta mitte-läbitöötatud mulje ja on seega nõrk. Siiski, kui ma pakkusin kingituseks enda töid oma psühhiaatrile, kes, nagu öeldud, on ka kunstihuviline, siis valis ta heameelega välja pildi, mis ei olnudki eriti läbi töötatud, olgugi, et kirjanduslik kontseptsioon oli seal tugev. Pabervalgeid kohti oli sel pildil igatahes küll.

¹³ Wilde, O. (1972). *Dorian Gray portree*. Tallinn: Eesti Raamat, lk. 11.

Pean tunnistama, et pole veel vist leidnud enda põhja kunstis, hõljun ikka kuskil omaette vahepeal, jalad pole päris kindlalt toetumas. (Siin on mind siiski natuke aidanud Imat Suumanni suhtumine kunsti, aga sellest allpool.) Mõnes mõttes on see natuke hirmutav ja teisest küljest ka võin ennast võrrelda turbasamblaga—turbasamblal pole kindlat juurt, ta pürgib kogu aeg rabas ülespoole, kuid ei jõua kunagi kohale, ta mädaneb jätkuvalt altpoolt ja jätab endast maha suured vajalikud turbalademed, mida siis kasutatakse kütmisel, sellest tehakse näiteks turbabriketti. Loodan, et see pole väga naeruväärne.

Teatud määral on joonistuse alustamine minu jaoks küll automatistlik ja vahel harva olen tundnud, et olen suutnud joonistuse enda jaoks õigel ajal ka ära lõpetada, nii, et ta on valmis ja olen temaga rahul. Ma isegi ei tea, kas ma nende lõputööks tehtud joonistustega olen ise rahul. Vahest mõne üksikuga. Asi on rohkem selles, et nende joonistustega püüdsin siis ennast ületada ja nagu siin koolis öeldakse, “hullu panna”. Mingis mõttes poleks ma seda tahtnud teha. Oleksin tahtnud teha midagi klassikaliselt ilusat. Näiteks natüürmorti või portreesid või maastikke. Aga öeldi, et niisugustel piltidel, nagu olen nüüd siin esitanud, on väärtus sellepärast, et tavaliselt selliseid ei tehta. Et natüürmorte osatakse igal pool teha. See on muidugi nii-öelda vesi minu veskile. Sest lõppkokkuvõttes, kuigi ma võin klassikalises maalisis ja joonistamises olla nõrk, siis niisuguseid “mängulisi” pilte suudan ma siiski enam-vähem talutavalt teha ja välja mõelda. Mu kursusevend Danel Ülper ütles mulle samuti, et ma võiksin jääda kindlaks enda pastapliatsijoonistuste stiilile, mis on kergelt “hullupanemine”, sest niisuguseid tavalisemat stiili pastapliatsijoonistusi, nii monokroomseid kui ka värvilisi, tehakse kogu aeg ja on näha igal pool internetis. Pean silmas näiteks inimeste nägusid, silmi, hobuseid, kasse ja muud niisugust. Et see on liiga igav. Võtsin seda nõu siis kuulda.

Hoolimata eelnenust olen sageli neil piltidel valinud teemaks silmad. Minu meelest on silmad, eelkõige muidugi -- hinge peegel, väljendusvorm omaette. Aga lihtsam ja banaalsem tõde on tegelikult selles, et kunagi põhikoolis, kui meil kunstitunnid olid, õpetati meid seal hästi silma joonistama ja see jäi võib-olla otseselt ja ainukesena sealt tunnist külge. Õnneks on ka Udo Vool mind noominud, öeldes, et silmad ei saa olla eri kõrgustel või näiteks on Robert Suvigi õpetanud, et kahe silma vahele peab tinglikult mahtuma veel üks silm. (Kuigi Modiglianiil on küll silmad väga sageli maalitud eri kõrgustele ja eks mulle ole Modigliani ka meeldinud.) Aga minu joonistatud silmad on tegelikult sageli üksikud silmad ja peavad vist esindama midagi semiootilist, ilmselt märki. Silm kui märk millestki, näiteks

inimesest ja mõnest olukorrast, kuhu see inimene on pandud, tema hingeseisundist, nagu öeldud, aga ka lihtsalt silm kui keskus, kui mingi, kasvõi pildi, kese omaette, koht, mille ümber kõik pöörleb. Nagu "taevaskera, mille keskpunktiks on kokkuleppe kohaselt vaataja silm," nii väljendus Jaan Krossi raamatu "Wikmani poisid" põhjal tehtud samanimelises telelavastuses tegelane Penno¹⁴. (*Taevaskera* on astronoomiline termin.)¹⁵ Või siis ka Jumala silm.

Teisteks sümboliteks ja teemadeks olen võtnud inimeste nägusid või siis lihtsamaid kujundeid, peamiselt ringe, eri värvides, nii, nagu intuitiivselt tajunud olen. Värvidega on üldse nii, et olen püüdnud sageli vältida musta ja teha kõik tööd enam-vähem vikerkaarevärvidega. (Niisuguseid vikerkaarevärvilisi pastapliiatseid sai hiljuti üsna odavalt Maxima kauplustest.) Kuid mitte alati pole kõik seda värvi. Vahel tuleb hoopis paremini välja mõni töö, millele olen musta teadlikult lisanud. See näitab, et tuleb ikka kunstis enda maitset usaldada. (Olen mõnikord mõelnud, et olen üsna "must" mees — niisugune natuke negatiivne ja et näiteks must rõivastus sobiks mulle ja et mul on tumedad mõtted, kuid ikkagi püüan kõike seda "musta" siiaamaani vältida. Ma arvan, et teen õigesti, et üldiselt väldin.) Muidugi on ette tulnud ka pruuni ja hõbedast, isegi kuldset. Mõnikord olen kirjutanud pildi teema endale pildi peale ette. Nii on sageli olnud lihtsam "öeldut illustreerida". Sagedane on ka "südame"-märgi kujutamine. See võiks ehk vihjata sellele, et puhas süda ja sellest tulev on väärtus omaette. Võib-olla on see minu (siiski) natuke religioosse maailmapildi tulemus. Eks olen kristlikus kultuuriruumis osalejana kasutanud ka riste. Tuleb ette ka spiraalikujundi kasutamist ja kaheksakanda või kolmnurki ja tuuleroose. Ma ei tea sageli täpselt, mida ma nendega mõtlen, aga mõnikord tundub, et nad on just seal kohal vajalikud, kuhu nad olen pannud. Sageli hargneb sealt, niisugusest poolabstraktsest "kriipselduskunstist" välja ka mõni sügavam mõte. Eesti kunstnik ja kirjanik Piret Raud rääkis kunagi, et kui tal inspiratsiooni pole, tuleb see leida töötades -- ta istub maha ja hakkab sodima ja sealt tulebki tavaliselt midagi head välja. Olen üritanud sedasama. Teisest küljest, näiteks Gauguin on

¹⁴ Palm, V. (režissöör). (1995). *Wikmani poisid*. ERR arhiiv [WWW] <https://arhiiv.err.ee/seeria/wikmani-poisid/lavastuslik/31/default/koik> (28.05.2022)

¹⁵ Taevasfäär ehk taevaskera. [WWW] <https://et.wikipedia.org/wiki/Taevasf%C3%A4r> (28.05.2022)

öelnud, paraku salvavalt, et “impressionism -- see on silmad ilma ajuta”¹⁶. Ma kardan natuke, et olen ise ka sinnerpoole teel. Otseselt mu kujundid ei tähenda eriti midagi, aga mõnikord on siiski tulnud ette, et ma panen need kujundid kokku ja saan mingi päris hea tulemuse. Ma arvan, et see tuleb kõik sellisest minu poolt rakendatud sagedasest “automatistlikust lähenemisest kunstile”, mis oli ka sürrealismi üks tööriistu ja teadlikke osasid¹⁷.

Selle automatismiga on tõesti nii, et ega inimene sel ajal midagi eriti ei mõtesta, lihtsalt teeb. Võib-olla on see osalt omane kõigile kunstnikele. Peab olema lihtsalt visioon, nägemus, usk, et see, mis sa teed, tuleb korralikult välja. Seda ütles mulle kunagi üks ameeriklane, samuti psüühikahaige, kuid väga edukas ja tark inimene.

Üldiselt olen joonistamises ikkagi nõrk ja ei ole suutnud lahendada pilte näiteks valguse-varju kooskõlas, vaid tinglikult neid varjutades. Rauno Thomas Moss ütles selle peale, et teda see ei häiri, niikaua, kui pilt on usutav. See on mulle suur kompliment.

Kunagi ammu püüdsin joogaasendeid võttes endas sünteesida uut informatsiooni, uusi mõtteid. Ükskord seisin näiteks umbes pool tundi pea peal ja olen ka ennast ohtralt näljutanud, sest olen tundnud, et ma ei suuda alati täis kõhuga selgelt mõelda või, et kunst ei tule sellises olekus kõige parem välja. See tunne võib muidugi ka ekslik olla ja praegu ma enam nälgida suuresti ei suuda, sest eks rohud annavad siin ka oma osa. Ometi on olnud mu elus selline moment, mil ma mitu päeva nälginuna olen teinud enda meelest päris head, ideest kantud kunsti. Paraku on selline asi raske, aga mitte mõeldamatu. Ka sporti ja füüsilist tööd tehes suudaksin ma parem kunstnik olla.

Minu lemmikkoht kunstiga tegelemiseks on minu maakodu Võrtsjärve lähedal. Olen seal veetnud palju aega, sest seal tekib mu ellu mingis mõttes vabaduse tunne. Seal veetsin ka lapsepõlves sõpradega koolivaheaegasid. Eriti kui olla seal täiesti üksinda, võib õnnestuda nii mõnigi pastapliatsijoonistus. Ühe niisuguse andsin Pallase näitusele “Kvaliteet”. Siit tekib mõte, et Ants Laikmaa pidi ikka maal oma Taebla kodus üsna õnnelik olema.

¹⁶ Kangilaski, J. (2005). *Kunstikultuuri ajalugu: Postimpressionismist uue meediani. 12.klassile*. Tallinn: Kunst, lk. 32-33

¹⁷ Kelomees, R. (2008) Sürrealismi automatism ja selle kaasaeagsed tuletised. *Sirp*, 12. 12. URL (kasutatud märts 2022) <https://sirp.ee/s1-artiklid/c6-kunst/suerrealismi-automatism-ja-selle-kaasaeagsed-tuletised/>

Eks see pastapliiatsijoonistus on teatud mõttes ka tüütu, sest väga palju kulub aega lihtsale kripseldamisele ja teinekord näiteks, kui tahta joonistada punast tulpi lõõskava Päikese käes, siis on väga raske seda kuumust taluda ja mul ongi mõned pildid nii pooleli jäänud. Või on tulnud peale öö, kui ma olen väljas joonistanud ja siis muidugi kõik muutub, kaob ja jääb üle vaid leppida sellise pildiga nagu ta on. Tavaliselt ma pilte ümber ei tee ja kui päevas üks pilt juba õnnestub, siis on kõik hästi. Ühe pildi peale kulub aega teinekord paarist tunnist kuni 6 tunnini. Ka teistel pastapliiatsikunstnikel kulub seda aega ühe töö peale ikka päris palju, näiteks Samuel Silval 20 kuni 500 tundi ja rohkem¹⁸.

Lapsepõlves üllatasin enda ema ja isa sellega, et joonistasin “nagu Edgar Valter”. Muidugi joonistasin ma alguses lihtsalt tema pilte ümber, mitte nii nagu tema, sest seda ma poleks suutnud. Ta pildid olid, teadagi, vägevad. Eks ma siis joonistasin ikkagi pliiaatsiga ette ja hiljem värvisin üle. Tookord mitte pastakatega, vaid värvi- või viltpliiaatsitega (see oli algkooli ajal). Hiljem proovisin teadlikult Edgar Valterit imiteerida pastakatega või tušiga. Päris lapsena sai ka pastakaga joonistusvihikusse joonistatud (teistel, näiteks sõjamänguteemadel).

Üks humoorikas inspiratsiooniallikas tuleb meelde varasest taasiseseisvusajast, kui tollases huumori- ja satiiriajakirjas “Pikker” avaldati Peeter Volkonski lugu, kus ta vaidles oletatavate kriitikutega, kes olevat väitnud, et ta ei oska joonistada ja esitas vastupidiseks tõestuseks ruudulisele paberile sinise pastapliiatsiga joonistatud autoportree, pikad juuksed sorakil ja prillid ees. Eks selline naljatus võis ka mind pisut mõjutada. Mõnikord, tollel ajal ja ilmselt ka praegugi, oli ja on koolilaste seas populaarne šaržide joonistamine, üsna samas stiilis, nagu Peeter Volkonski seda tookord tegi. Tegin neid minagi. Koolikaaslastest näiteks. Mõnikord mängisime koolikaaslastega “oivalist korjust”.

Tänapäeval on tõepoolest pastapliiatsijoonistus vägagi levinud, kui vaadata kasvõi Google't või Pinteresti, kus leidub näiteks sinise pastakaga või ka teiste värvidega tehtud portreesid. Midagi niisugust nagu seal pole mina iial suutnud teha, nii ma jäängi natuke neile pisut alt üles vaatama.

¹⁸ Johannmg. Samuel Silva, art with ballpoint pens. - *Ripley's*, 04. 06. 2014. [WWW] <https://www.ripleys.com/weird-news/ballpoint-pen-art/> (24.05.2022)

Miks ma neid pastapliatsijoonistusi teen? See on tegelikult puhas trots iseenda laiskuse ja mugavuse ja nagu öeldud, väikekodanlikkuse vastu. Ma ei tea, millega see võib nii lõppeda. See on trots, mis ei ole võib-olla päris adekvaatne. Soov teha midagi ära võib nii pädida sooviga murda sisse ülilahtisest uksest. Võib-olla sellepärast see kõik ongi pisut kahtlane. Üks, mis ma teha võin, on propageerida sellega teiste pastapliatsikunstnike, ka kuulsate, töid. Kuigi see adekvaatne, mida ma tegelikult suudan propageerida, olen loomulikult ma ise. Jah, muidugi on selge see, et ma uurin midagi iseendas ja teen midagi iseendale, aga see ei pruugi leida tõelist kandepinda, kui olla aus. Nagu mingi veevirvendus, mis kohe kaob. See pole võib-olla päris õiglane või konkurentsivõimeline teiste tudengite suhtes, kes suudavad luua midagi üldkasutatavat või -väärtuslikku. Pastakajoonistusi teeks ma ikka, aga kas see pole mitte kasutu tegevus? Kui vaadata, kui hästi elab Lennie Mace, siis vist mitte, kuid mina pole ju tema. Kuid näiteks Oscar Wilde ütleb, et igasugune kunst on täiesti kasutu, aga ta annab ka mõista, et hea kunst äratab imetlust¹⁹.

Miks ma neid veel teen? Olen tahtnud olla sellisele kunstile teerajaja, mida võib tõesti teha iga kell ükskõik mis viisil. See on pisut nagu visandikunsti edasiarendus. Lähed poodi, ostad pastakaid ja paberit ja joonistad (mingi aluse peal). Ise olen selleks aluseks kasutanud paksu vineerlauda, "portatiivset molbertit" (ühe minu sõbra termin). Et ma olen joonistanud neid pilte enamasti A3 (297*420mm) mõõdus, siis pole ka "molbert" olnud palju suurem, vaid on ilusasti tavalisse poekotti ära mahtunud. Kuid eks võib muidugi ka sketširaamatusse joonistada.

Lisaks kõigele olen kuskilt kuulnud, et kui su põial, nimetissõrm, ja keskmine ehk kõige pikem sõrm on teatud kooskõlalises asendis, näiteks siis hoides pliiatsit, pintslit, pastakat või muud sellist, oled rahunemise- või mediteerivas seisundis. Võib-olla on see mõni hiina meditsiinitarkus, ei tea.

Minu sõber Sven Vabar ütles, nähes mu joonistust "Sõja mitu palet": "Klassikaline sürrealism." Tema seisukohavõtu õigustuseks võib öelda, et ta õpib praegu ülikoolis kaugõppes kunstiajaloo doktorantuuris. Võib-olla on see, mis ma teen, tõesti sürrealistlik. Mul oli kunagi üks eeskuju-kunstnik-sõber Vjatšeslav Jevgenov, kes oli samuti

¹⁹ Wilde, O. (1972). *Dorian Gray portree*. Tallinn: Eesti Raamat, lk. 6.

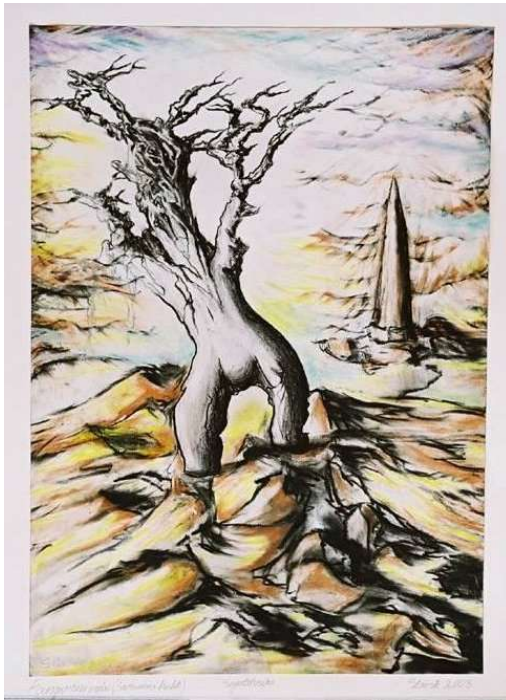
psüühikahaige ja tegi sürrealistlikus stiilis vägevaid maale, mustvalgeid ja värvilisi (vt. joonist 3.)²⁰. Tavaliselt olid ta teemad küll negatiivsed, tuenevalt võib-olla ta isiksusest. Ta lõpetas enda elu enesetapuga. Aga sürrealism on võib-olla temast mulle sisse jäänud.

Igatahes olid ta teosed midagi suhteliselt kordumatut. Kahjuks ei ole nad minule kättesaadavad, kuigi vahest on nad olemas kusagil hooldekodudes. Mina näen neid ainult fotode pealt, mida mul on ainult üksikutest piltidest. Õnneks oli ta siiski ka illustreerinud teise minu sõbra Mehis Kärbo luulekogu “Ma kõnnin kujutluspiltide maailmas”. Seda sötöödena. Kui ma neid pilte nüüd vaatan, siis tekib mul mingi samastumisseos. Näiteks on ta kasutanud ühel pildil sellist kujundit, mida ma ka, täiesti tahtmatult, olen kasutanud. See on hammastega silm (vt. jooniseid 4 ja 5)^{21, 22}. Kasutasin seda enda töös “Koroonahaigena”. Küllap me oleme siis sarnaselt mõelnud.

²⁰ Jevgenov, V. (2003). *Farnhorn...* Erakogu.

²¹ Kärbo, M. (2000). *Ma kõnnin kujutluspiltide maailmas*. Virumaa, lk.19.

²² Vedru, J. (2021) *Koroonahaigena*. Erakogu.

Joonis 3. Vjatšeslav Jevgenov
„Farngorn...“ , 2003, segatehnika

Joonis 4. Vjatšeslav Jevgenovi
illustratsioon Mehis Kärbo luule-
kogule „Ma kõnnin kujutluspiltide
maailmas“

Joonis 5. Joel Vedru pastapliatsijoonistus „Koroonahaigena“ (2021)

Eks olen minagi mõelnud enesetapust ja olen seda üks kord proovinud. Ma ei tea, kas ma sellest midagi võitsin. Ei oska isegi öelda seda, tõepoolest. Kas see on õige, oleks õige, ma ei tea. Kindel on jah see, et sagedastel depressiooni-ja väärtusetunde tekkimisel olen ma selle peale mõelnud. Ent nagu ütleks üks mu sõber: järelkult on põhjust. Näiteks olen kuulnud kuskilt sellist ütlust, et “kui tahad tappa end, siis tapa tööga.” Seda teed läks arvatavasti üks mulle üsna sümpaatne kunstnik Georges Seurat, neoimpressionismi ehk puäntillismi looja. Ta olevat lõpuks suurest ületöötamisest haigestunud ja surnud. Georges Seurat on mulle sümpaatne kunstnik samuti sellepärast, et ma käiksin oma pastapliiatsijoonistustega nagu tema jälgedes. Tema oli kunstis leidur. Minagi olen püüdnud midagi uut teha. Lisaks kõigele on minu meelest nii, et kui poleks olnud Georges Seurat’, poleks vahest nii lihtne olnud tänapäeva digiteleviisiooni ja arvutigraafika loojatel tulla piksli ehk pildielemendi ehk pildipunkti peale, mis võis ehk saada inspiratsiooni puäntillismist.

Kõige selle depressiivse enesetapujutu asemel võiks ju hoopis elada, sest ma ei taha kellelegi halba eeskujuga anda. Või näiteks, et mu oletatavad järeltulevad põlvkonnad niisamuti teeks. Võib-olla need, kes suitsiidi kätte surevad, on lihtsalt nõrgad. Kuigi ka nõrkusel on oma väärtus.

Aga jah, siis kunstist. Kunst nõuab hinge alasti olekut. Paraku küll on sel ainult siis mingi mõte. Ega see ei olegi nii väga hirmus. Seda tuleb teha. Minu hinge alasti olekut ehk need pastapliiatsijoonistused siiski sünteesivad. Seda ma olen taotlenud. Muidugi on see hirmus, aga maailmas on veel hirmsamaid asju. Näiteks kui ei julge lasteaias vetsus käia. Või kui sind koolis pekstakse. Või kui üksi jääd ja mitte keegi sellest ei hooli. Või kui armastuses valetad. Või kui tuleb viimane kohtupäev. “Minu elu kõige hirmsam hetk pole veel tulnud,” ütles oma luuletuses Peruu poet César Vallejo²³. Ja sekundeerides rockiga: see on see, mis paneb elama, ütleb Smilers oma loos “Mina, Pets, Margus ja Priit”²⁴. Või nagu laulab Singer-Vinger: “Kui poleks surma, va vikatimeest/ ei viitsiks elada kopika eest” (“Vastandite ühtsus ja võitlus”).²⁵ Siiski paneb mind küll rohkem elama Jumal ja tema kunstiline mina. Näiteks arvan ma, et elu on Jumala armastuse peegel, aga seda ei tea ma nii

²³ Vallejo, C. (1971). *Inimlikud luuletused*. Tallinn: Perioodika. “Loomingu” Raamatukogu, nr. 30, lk. 52.

²⁴ Smilers. *Mina, Pets, Margus ja Priit*. [WWW] https://www.youtube.com/watch?v=CLU5_4Ca_Q (27.05.2022)

²⁵ Smilers. *Mina, Pets, Margus ja Priit*. [WWW] https://www.youtube.com/watch?v=CLU5_4Ca_Q (27.05.2022)

kindlalt. Kindel on see, et kunst on elu peegel. Tõeline kunst. Ma ei tea, kas minu kunst on tõeline. Ma olen püüdnud küll. Näiteks kiideti Facebookis mu pastapliiatsiga tehtud autoportreesid kui ausat kunsti. Tuleb olla õnnelik ja kunst on praegu see, mis mind selliseks teeb. Neetud üksinduse raviks on see isegi hea. Teisest küljest, mis mul sest üksindusest ikka, mul on ju Jumal. Või mina olen Jumalal. See on väga hea. Jumal on üldine eesmärk (tsitaat Sathya Sai Babalt)²⁶. Muidugi Jumal, kelle kõrgeim sümbol on armastus. Kunsti ja hariduse eesmärk peaks samuti olema armastus. Mina loodan, et ma enda kunstiga seda saavutan. Aga kindel ju pole. Lisaks on Sathya Sai Baba öelnud, et tavalised, harjumuslikud eluviisid ei vii Jumalani²⁷. Tuleb kohe pähe, et sellisel juhul tuleb ikka kõva kunstnik olla, et õndsaks saada. Üldse, ma arvan seda, et labased inimesed mõtlevad kogu aeg ainult surmale. Muidugi on see kah kahjuks kuskilt kuuldud väljend, mida ma siin tsiteerin, sest see väljend mulle meeldib. Olen siis mina nii eriline? Jumal ei tunne ju erandeid. Imat Suumann on mõista andnud, et talle meeldib kunstis kõik, mis on algelt räpane või jõhker, sest alles sellest võib hakata ehitama tõelist kunsti, tõelist enesetsenseerimata olemust, mis muidugi võib painduda teatud ilustandardite alla, nii sain mina temast aru tema juttude järgi. See suhtumine on hea, sest see teeb mu julgeks. Ma ei pea tingimata üles vuntsima mingit sisemist tühjust. Tuleb lihtsalt olla see, kes oled ja sellega leppida. Tõsi on muidugi ka see, et ma siiski tavatsen endaga mitte leppida. Vaid tavatsen ennast trotsida, nagu öeldud. Nagu seda tegi Ryunosuke Akutagawa (1892-1927), jaapani kirjanik, oma lühijuttudes, kus ta kirjutas oma loos “Kahekõned pimeduses”, et ta ei tohiks enesega leppida²⁸. Ka Heiti Talvik on öelnud oma luuletuses “Jumalate hämaras”: “elu tuum/ on trotsis.”²⁹. Ma ei tea, kellel on siin õigus. Ainuke lahendus on teha nii nagu Jumal tahab, kuigi Jumalat Heiti Talvik selles luuletuses ju trotsibki.

Anarhism kunstis on tore. See paneb tõesti elama. Nagu Vennaskond. Kuid armastus on suurem kui anarhia. On selge, et Robin Hood ja teised anarhistlikud kangelased võisid olla suuremad armastajad, sest “armastus on kõikelukubav vist” (tsitaat ansambli Vennaskond

²⁶ Sathya Sai Baba. (2001). *Prema Vahini*. Sathya Sai Baba Ühendus Eestis, lk. 76.

²⁷ Sathya Sai Baba. (2001). *Prema Vahini*. Sathya Sai Baba Ühendus Eestis, lk. 75.

²⁸ Akutagawa, R. (1978). *Hammarrattad*. Tallinn: Periodika. “Loomingu” Raamatukogu nr. 43/44, lk. 62.

²⁹ Talvik, H. (1988). *Luuletused*. Tallinn: Eesti Raamat, lk. 118.

loost “Jumal kaitse Vennaskonda”)³⁰. Aga see selleks. Ka Kristus võiks olla esianarhist. Või näiteks oli ta nii püha, et suutis maailma enda vastu liikuma panna ja see tappis ta (see mõte tekkis mul kunagi psühhoosis olles). Peale selle oli ta ka Armastuse Kunstnik kõige laiemas mõttes. Kuigi Kristuse kohta ehk ei tohiks isegi nii väita. Sest ta olevat ainus tee, tõde ja elu. Kuid mina ütleksin, et mina olen enda pastapliiatsijoonistustes tõesti anarhiline. Niipalju, kui ma seda olen suutnud. Kuigi ma armastan enda pastakajoonistustes ka harmooniat. Nende pastapliiatsijoonistuste tegemine on tõesti tunde järgi, intuiitiivselt värvide järjestikku ja õigesti paberile panemine. Muidugi peaks seal olema ka kujundeid. Lihtsalt abstraktse värvidemänguga ei tule joonistus nii hea ja konkreetne välja. Mingi sõnum võiks seal sees ikka olla. Kohatu ja ülbe võrdlus, aga ma olen tahtnud, et mu joonistused kõnetaksid inimesi nagu John Lennoni, kes oli see “sõnumiga” biitel, laulud. Nad võiksid olla sama huvitavad ja biitlikult ilusad, anarhistlikud ja idealistlikud, harmoonilised, julged ja vabad, armastusväärased. Ühesõnaga, jumalikud. “See on mu ihaldatud ideaal/ Kui vaba rahvas asub vabal maal.”³¹. Eks kunstis on ikka ja jälle olla võimalik vaba ja jumalik. See käib peaaegu igasuguse kunsti kohta, võib-olla välja arvatud vägivallakunsti kohta. Näiteks ei taha ma väita, et Hitleri või kelle tahes timuka inimeste tapmise kunst oleks midagi väärt. Võib ju vahel öelda, et elu mõte on see, kui teed oma tööd hästi. Sellisel juhul see igatahes nii ei ole.

Teen kah tööd nagu Põrgupõhja Jürka, et aga õndsaks saada. Ka kunsti teen ma niisiis sellel eesmärgil. See on tõsi. Muidugi tahtis see vanapagan jälle põrgut edasi pidama hakata ja sellel eesmärgil tahtiski ta algselt õndsaks saada. Aga hiljem ta vahest sai kuidagi teiseks, muutus kaastundlikumaks, sai ehk aru, et ega see õndsakssaamine nii kerge pole ja võib-olla hakkas ehk kahtlema põrgu edasipidamise mõttekuses. See oleks nii-öelda võit meile kõigile, kui mõelda kirjanduslikus võtmes, kuigi minu arust oli Põrgupõhja Jürka siiski midagi enam kui lihtsalt “vanapagan” või kirjanduslik tegelane, kui olla aus. Pigem oli ta, jällegi, mingit laadi eestlase siseteadvus. “Sa pead head tegema kurjast, sest sul pole midagi muud,

³⁰ Vennaskond. *Jumal kaitse Vennaskonda*. [WWW] <https://www.youtube.com/watch?v=k-R3AdoMTnw> (27.05.2022)

³¹ Goethe, J. W. (1967). *Faust*. Tallinn: Eesti Raamat, lk. 649.

millest seda teha.” (R.P. Warren)³². Loodan ka, et teen selle kunstitegemisega kedagi õnnelikuks. Ennast eelkõige. Aga ehk ka teisi.

Mis on selles kunstis siis erilist? Kõigepealt muidugi see, et see on minu kunst; ta tahab olla ka veidi originaalne kunst. Minu jaoks, nagu ma ütlesin, teeb ta mind vabaks. Nagu ütles mu ema, saavutas näiteks Juhan Liiv kunagi niisuguse kvaliteedi, et see kestab veel aastasadu. Tahaksin ka nii tegija kunstilises mõttes olla. See kool siin on mind samuti kõvasti aidanud. Kuigi ta oli alguses natuke ebamugav. Tekkis kõva stress, aga ma olen selle ületanud. Must värv on elust enamasti taandunud, depressioon on vahest veel olemas, aga seotud väliste asjaoludega. Vahest ongi see kool olnud mulle tervendaja, nagu sedastas Hermann Hesse oma raamatu “Stepihunt” järeldsõnas, et ta sooviks näidata Stepihunt Harry Halleri elu kirjeldust selles raamatus kui tervenemisprotsessi³³.

Pastapliiatsijoonistusi on seetõttu kerge teha, et kuivamiseks ei lähe üldse aega. Kõik on käeulatuses. Illustratsiooniks võib seda pastapliiatsijoonistust kasutada küll. Lennie Mace igatahes tegi nii.

Mu tööd on kõik enam-vähem värvilised. Erandiks on töö nimega “Sõda”, mis on must-valge, sest “Sõda” peaks siis kujutama just nimelt niisugust koletut maailma, kus kõik on värvideta ja ebameeldivalt negatiivne. Teise sarnase töö sõjast, eelpoolnimetatud “Sõja mitu palet”, mida ma pean natuke vastuoluliseks tööks, tegin siiski värviliste ja muidugi ka musta pastapliiatsiga. See on sellepärast selline vastuoluline töö, et ma ei tea täpselt, mis ma seal öelda olen tahtnud, kuid kummalisel kombel on see töö ikkagi välja tulnud ja näiteks mu sotsiaaltöötaja ütleb, et see on mõjuv. See töö tekitab minus endas küsimusi, saamata vastuseid.

Õeldakse, et kunstnik peab oskama kannatada, et siis tulevad parimad teosed. Minuni on jõudnud see arvatavasti Tšehhovi ütlus vist Valmar Adamsi lugemise kaudu. Kuid võib-olla tulevad head teosed hoopiski siis, kui inimene on õnnelik.

³² “Goodness... You gotta make it out of badness... Because there isn’t anything else to make it out of.” *Goodreads*. Robert Penn Warren>Quotes>Quotable Quote [WWW] <https://www.goodreads.com/quotes/9377282-goodness-you-gotta-make-it-out-of-badness-because-there> (25.05.2022)

³³ Hesse, H. (1973). *Stepihunt*. Tallinn: Perioodika. “Loomingu” Raamatukogu nr. 49-52, lk. 175-176.

Hemingway ütles, et kirjutamine käib nii, et lähed kirjutusmasina juurde ja avad oma veenid. Seda väljendit on kasutanud ka mõned teised kirjanikud ja filosoofid³⁴. Nii püüan mina teha ka oma kunsti. Näiteks Jüri Üdi ehk Juhan Viidingu kohta ütles Lembit Ulfsak Jaanus Nõgisto filmis “Vaba vaimu saadik”, et tal oli sees mingi toru, kust kõik looming välja tuli³⁵.

Kas keegi teab, kus algab kunst ja lõpeb tavaelu. Oscar Wilde on öelnud, et kunst kipub elu rohkem mõjutama, kui elu kunsti³⁶. Dostojevski aga ütleb kusagil, et reaalsus on alati huvitavam, kui ükskõik milline väljamõeldis. André Gide aga ütleb omakorda, et mida enam on kunstis Jumalat ja vähem inimest ennast, seda parem kunst see on³⁷. Mina ütlen, et kunst on sugrimugri, aga põnev. Kunstis võib teha tõepoolest kõike, mis on loominguine, kuid mitte hävitav. Siiski pean jälle tunnistama, et minu lemmikansambli Nirvana juht ja solist Kurt Cobain tappis ennast ära. Seda jäljendas ka osa tema fänne, nii mõistusevastane, kui see ka ei tundu. Nii tehakse kunsti kaudu haiget.

Avada oma veenid. See on tõepärane. Avada oma veenid siia lõputöö lehele. See võib olla suur risk. Aga ilus. Kristlasena muidugi pole enesetapp hea. Aga kui Jumal ütles, et tuleb ennast ära tappa, siis tuli. Võib-olla Juudas sai sellest andeks.

Enesetapp kunstis. Deicide “Sacrificial suicide,” death metal lugu, on üks sellistest³⁸. Hemingway ja Jüri Üdi on sellised. Kõik, kes on noorelt ennast ära tapnud, on sellised. Nad pole suutnud leppida. Kõigega. Kuigi Jumal on kõikjal. Nii et elada tuleb nii nagu tahad, aga õigesti, sest teised inimesed võib-olla ei taha surra sinu tegevuse (või ka tegevusetuse) tagajärjel. Siiski on Jumal kõikjal, ka surmas. Ja Piiblis öeldakse, et “mehe meelest on nii mõnigi tee õige, aga lõpuks on see surma tee.” (Õpetussõnad 14:12)³⁹. Kunst on tõsine asi, oma Jumala armu taotlus. Isegi kui taotled seda kuidagi valesti. Või “andetult”. Tõsi on, et

³⁴ Writing is Easy; You Just Open a Vein and Bleed. *Quoteinvestigator*, 14 .09. 2011 [WWW] <https://quoteinvestigator.com/2011/09/14/writing-bleed/> (25.05.2022)

³⁵ Nõgisto, J., Ellmann, A. (režissöörid) (1998). *Vaba vaimu saadik*. ERR arhiiv. [WWW] <https://arhiiv.err.ee/guid/201005070214417010010002081001517C41A040000005020B00000D0F004538> (27.05.2022)

³⁶ Wilde, O. *The Decay of Lying*. [WWW] <https://www.online-literature.com/wilde/1307/> (28.05.2022)

³⁷ Peltola, L., Pihkala, J., Sinnemäki, M. (1989). *Leeriõpik Nr: 4*. Keuruu, Soome: Otava, lk. 96.

³⁸ Deicide. *Sacrificial suicide*. [WWW] <https://www.youtube.com/watch?v=B0TXXMtvovI> (28.05.2022)

³⁹ Piibel.net. *Õpetussõnad 14:12* [WWW] <https://www.piibel.net/?q=%C3%95petuss%C3%B5nad%2014%3A12> (28.05.2022)

kunst iseenesest võiks olla jumalik eneseteostus, aga kas kunsti nimel elada või ennast tappa? See mu sõber Vjatšeslav Jevgenov, kes ennast üles poos, ütles siiski, et ta hoolib rohkem õndsusest, kui kunstist. Kunst on ainult vahend. Kuid mõnel juhul, tundub, et ka eesmärk. Näiteks, kui oled kehvast seisusest ja teed kunsti samal ajal, siis on selge, et tahad, et kunst hästi välja tuleks, sest muud mõtet ei näi elul enam olevat. Stanislavski peateose pealkiri on „Minu elu kunstis“⁴⁰ Ma pole seda raamatut lugenud, aga üldiselt, mingis seisusest, olen sellest juurduvat ideed toetanud, et mu elu on kunstis. Jällegi - just nagu oleks elu mõte töö tegemises. Võib-olla ongi. Võib-olla on elu üks suur probleem nii ehk nii, aga ta on vähemalt huvitav, kuigi võib olla üksildane ja kurblik. Ja võib-olla kestab elu ka pärast surma. Kunstiliselt kindlasti. Teistele. Aga see, mis meist endist saab, on meie endi otsustada. Ja teatavasti on kõik Jumala kätes. Võiks muidugi öelda ka, parafraaseerides Juhan Liivi, et “Mind ärge uskuge!/ Ei iial iganes. --- Nad hirmsad on mu laulud/ Ja hirmus mu süda sees.”⁴¹. (Juhan Liiv elas ka ju õnnetult, tema ainsaks lohutuseks oli ta töö.) Kuigi vahest on see liialdus, mõeldes Juhan Liivile kui eestlaste südametunnistuseks elava kirjanikuna. Kahjuks pole mina ennast peaaegu kunagi nii suure südametunnistusega tundnud. Seotuna enda pastapliatsijoonistustega kui eneseõigustusega näiteks oma rohtude tarbimiseks olen ma tõesti pisut positiivsemaks, aga ka ükskõiksemaks muutunud. Paraku. Ja samuti õnneks, sest ma ei jaksanud tõesti enam põdeda. Ma ütlesin veel, et minu jaoks on siin ka peaasi, et ma ei oleks niisugune kunstnik, nagu Eduard Vilde “Tabamata ime” peategelane Leo Saalep, kes ei tabanud ära tõelist kunsti ja jäi küündimatuks. Teisest küljest, kas kunst on mäng? Minu jaoks mitte. Või kui, siis natuke.

Minu kunst iseloomustab vahest ikkagi mu tervenemist. Samas on selge, et kui teed midagi eriti raskes olukorras, siis see omab just kõige ilusamat väärtust. Ma olin kunagi nii haige, et käisin mööda linna prahti maast üles korjamas, sest tundsin enda olemise mõttetust. Tahtsin kasulik olla. Kuid nüüd olen vahest kasulik enda kunstiga, sest kunst on mulle pastapliatsijoonistuste näol olnud nagu missioon. See prahi üleskorjamine oli mulle lunastus ka teatud määral. Tookord kutsuti mind samuti kunsti tegema ja ma ei läinud, sest tundsin tol ajal kunstitegemise mõttetust. Ma ei tahtnud ennast ära vägistada. Praegu aga, mõeldes

⁴⁰ Stanislavski, K. S. (1948). *Minu elu kunstis*. Tallinn: Ilukirjandus ja Kunst.

⁴¹ Liiv, J. (1964). *Rukkivihud rehe all*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, lk. 60.

enda joonistuste peale, tundun endale või teistele vajalik küll. Nüüdses rohelises maailmas on see prahikorjamine aga samuti üsna populaarseks saanud. Tookord vaadati mind pigem kui ebanormaalselt. Prahikorjamine oli mulle estetismi algus. Eetika algus isiklikuks eluks oli see natuke ka, õigemini eetika süvendamine. Sest kuigi ma pole alati olnud džentelmen, olen ma siiski lapsest saadik tahtnud olla eetiline. Mulle loeb eetika rohkem, kui esteetika. Väga palju rohkem. Ja religioossus Kierkegaardi järgi mind eriti ei huvita, kuigi ma räägin kogu aeg ju Jumalast. Eetikast veel niipalju, et kunagi, kui mul kõige raskem oli, lugesin heameelega Gustave Flauberti “Püha Antoniuse kiusatust” ja see tundus tookord väga vägev raamat olevat. Kunstiga olen ikka ja jälle tegelenud hobikorras. Kuid nüüd on ta mu töö, mis on ka meeldiv. Eetiline kunstnik on mu meelest huvitav nähtus. Kunagi arvasin, et van Gogh oli selline, sest ta ei tahtnud oma sõpradest, kes olid samuti impressionismi lainel kunstnikud, parem olla ja neist eristuda. Van Gogh ise arvas surmani, et ta on impressionist⁴². Pidasin seda van Goghi poolt eetiliseks ja tagasihoidlikuks, arvan, et ta oli kunstniku kohta üsna isetu. Vähemasti tahan ma ise olla selline. Kui vaadata van Goghi autoportreesid, siis on ta seal küll kõhn nagu luukere. Omast nälgimise kogemusest võin öelda, et selles mõttes on paastumine ja nälgimine ka oluline, et nii jõuab teatud elementaarsete tõdedeni. Et mida umbes elult tahta või kes olla. Muidugi olen ma tajunud, et ka maal olles jõuab oma juurteni. Maal olles ma tavaliselt ei nälg, sest seal lihtsalt peab jõu taastamiseks sööma. Seega soovitan jälle, kui kellelgi on depressioon, natukeseks maale sõita, nagu laulusalm ütleb.

Tuleb teha teistele kõik see, mis sa tahad, et sulle tehakse. Selles mõttes on kunst tore näide. Kui ma seda teen, tunnen, et elul on mõte, olgu ma siis üksinda või mitte.

Praegu vaatan, et väärtraamatuid ei saagi enam hea hinnaga, rääkimata kunstist. (Otsin endale ühe “Muumitrolli” nõukogudeaegse variandi). On jälle tulnud ajad, kus väärtraamatud, nagu ikka, muutuvad rariteediks ja on kallid. Sama käib van Goghi maalide kohta; muidugi ei kannata see väärtraamatutega üldse mingit võrdlust. Van Goghi maalid on miljonäridele. Siiski võiks küsida, et miks van Goghi maale siiski nii kallilt ostetakse ja müüakse. Ja vastus on vist selles, et tema kannatuste kõrgus oli nii suur ja ta elu nii jube, et

⁴² Kangilaski, J. (2005). *Kunstikultuuri ajalugu: Postimpressionismist uue meediani. 12.klassile*. Tallinn: Kunst, lk. 31-32.

temagi suutis oma ainumasega, tööga, luua väga suure kvaliteedi. (Kuskilt kuulsin arvamust, et van Gogh suutis esimesena kunstnikest ühendada oma saatuse ja eluloo oma kunstiga ja luua sellega midagi müüdilaadset.) Olen mõelnud, et tuum jääb (“Meis tulev põlv ei hinda mitte koort, vaid tuuma”⁴³ ja van Goghi tuum on jäänud seniajani. Vahest tunneb inimkond hoopis van Goghi ees süüd, et ta ei osanud tõelist kunstnikku ära tunda.

Nagu öeldi mulle Tartu Ülikooli semiootikaosakonnas: ostke raamatuid, ega nad odavamaks ei lähe. Sama võib öelda kunsti kohta. Niipalju siis ärilisest poolest. Kuid minu meelest on see suhteline. Kunst võib devalveeruda või hoopis tuhasta tõusta.

Elu on väärtus, mis ei õnnestu kõigil.

Olles õnnetu, mõtlen ma tavaliselt nii, et kedagi ei huvita üldse see, mis ma teen.

Aga hästi, ma ei põe ka sellepärast. Tööd, elu, maailma ja üksindust võib ka nautida.

But You don't really care for my love, do You. (parafrazeering Leonard Coheni loost “Hallelujah”)⁴⁴. Eks see kõik on kahlemata ainult sinu enda interpreteering, nagu sedastas üks mu sõber ja sugulane. Kuigi jälle Sai Baba ütleb, et “Muretsemine on viljatu. Ka masendumine on kohatu. Inimese põhiolemusega on vastuolus tuua vabanduseks nõrkust ja tugevuse puudust. Sellepärast peavad inimesed loobuma teiste vahendite otsimisest ja rakendama [Jumala poole] palvetamist, teiste teenimist ning vastastikust armastust ja austust. Nad ei tohiks enam viivitada, nii saavutavad nad varsti rahulolu ja rõõmu.”⁴⁵.

Aga kunstiliselt on ikkagi nii, et me kõigume kahe maailma vahel. Võtkem näiteks selline lihtsustus maailmakirjanduse klassikast:

“Aga võibolla on see kõik raskemeelsus ja nõrdimus, kui ma siin niimoodi kirjutan. Ei saa ju olla, et oleks kadunud elu, tuleviku tuhat palet ja pärnaõied ja kujutlus naisest. Ei saa ju olla, et see oleks kadunud sõjas iseendaga, põdemises ja haiguses ja nüristumises. Ei saa ju olla, et kõik oleks kadunud meie enesetappudes ja hirmudes. Ei saa ju olla, et kõik oleks kadunud bordellides ja saastasöömises.

⁴³ Goethe, J. W. (1967). *Faust*. Tallinn: Eesti Raamat, lk. 9.

⁴⁴ Cohen, L. *Hallelujah*. [WWW] <https://www.youtube.com/watch?v=YrLk4vdY28Q> (27.05.2022).

⁴⁵ Sathya Sai Baba. (2001). *Prema Vahini*. Sathya Sai Baba Ühendus Eestis, lk. 94.

Ma tõusen püsti. Olen üpris rahulik. Tulgu peale või aastad, nad ei saa enam minult midagi võtta, sest ei saa ju võtta sealt, kus enam midagi pole, kus on kõik ainult tühjus ja rahu või ehk siiski Jumal ja valgus. Tahab siis see, mis minus “mina” ütleb, seda või mitte.

Ta leiti surnuna metsast; kui ta ümber pöörati, nähti, et ta polnud palju kannatanud; tema näol oli nii rahulik ilme nagu oleks ta olnud peaaegu õnnelik, et see kõik nii oli juhtunud.”

(See tsitaat oli parafraseering E. M. Remarque raamatu “Läänerindel muutuseta” lõpupeatüki viimastest ridadest⁴⁶. Mõnikord mõtlen selliselt, kui kurb olen.)

Midagi peab ju tegema, ütles üks kristlane kunagi mulle. Ja Toomas Paul ütles ühes jutluses, et Kristus ütleb, et enda elu peab muutma. Jumalale meelepäraseks.

Käärime aga käised ülesse ja asume aga tööle kallale. Muud ju niikuinii üle ei jää. Neetud töö. (See viimane oli muidugi natuke nali.)

“Valekilpkonn ohkas jälle. -“Mis mure tal on?“ küsis Alice.- “Tal pole miskit muret, tead. See on tal kõik puha ettekujutus,” vastas Greif.” (Parafraas Lewis Carrolli raamatust Alice Imedemaal”)⁴⁷.

Aga hea küll. Tuleb olla vaba ja jumalik ja tööd teha pole kõige hullem. Mis eestlane ma muidu oleks, kui ma midagi ei teeks. See on rahvusliku uhkuse ja eetika asi. Tammsaare, ikkagi. Ma olen ka enda pilte tahtnud teha nagu jaapani tušimaali. See võiks saada rahvuslikuks teemaks, need pastapliatsijoonistused. Ehkki ma saan muidugi aru, et see on järjekordne auahne plaan minu poolt. Et Eestit tuntaks minu läbi kui pastapliatsijoonistuste maad. Ja kui ma seda vaatan, mida Lennie Mace teeb ja mida mina teen, siis võrdlus muidugi jälle ei kannata kriitikat. Aga näiteks nii Abraham Lincoln kui Sathya Sai Baba annavad kuskil mõista, et ära võrdle ennast teistega, vaid ainult iseendaga. Ja Remarque omakorda

⁴⁶ Remarque, E.M. (1983). *Läänerindel muutuseta*. Tallinn: Eesti Raamat, lk. 174-175.

⁴⁷ Carroll, L. (2018). *Alice Imedemaal*. Tallinn: Draakon&Kuu, lk.100

sedastab kuskil, et see [selline ülalmainitud lootus] on sama asjatu kui sõduri lootus, et tast kindral saab.

Mõni aeg tagasi panin ennast kirja Kaitseliiduga liitumiseks. Mõnes mõttes on see võib-olla hullumeelne. Minusugune. Kuid praegu on ümberringi niisugused rasked ajad. Kunstnikuna ootasin sealt inspiratsiooni, ma ei tea, kas see on võimalik, võib-olla mitte. Võiks oodata inspiratsiooni ka parimatelt inimestelt ja raamatutest, kunstist. See kõik libiseb must natuke mööda, mitte küll päriselt, aga natuke. Kuid pastapliatsijoonistused on mu leib. Näiteks võiksin hakata tegema koomikseid ja sarže, kuigivõrd. Mina aga olen üsna sageli ainult lobisenud, kuid pastapliatsijoonistustega tegelen ikka kui tööga. See on mu igavuse peletamiseks, samuti on ta mu anne. Mis puutub Kaitseliitu, siis olen hingelt enda meelest sõdur. Lapsena tahtsin saada ohvitseriks. Siis tulid need muud asjad. Kunst, kirjandus ja koristamine, semiootika, majahoidjategevus, taaskord kirjandus, siis kunst ja jälle koristamine ja nõudepesemistöö ja siis jälle kunst. Kuid nüüd ma ei tea enam, mis saab (peale kooli näiteks).

Ühel nädalal tegin pastapliatsijoonistuse “Konnake”. Tegelikult aitas mul üks juhendaja selle lõpetada sellega (tegin seda MTÜ-s “Iseseisev Elu”), et ütles: “Ära nüüd üle tööta.” Seega lõpetasin selle hea ja lahke soovitusel põhjal oma töö. Sageli on tööd raske lõpetada sellepärast, et ei tea ju päris täpselt, millal ta on valmis ja mõeldud n.ö. tarbimiseks. Eks tuleb seda tunnetada. Sageli aitab siin ka mediteerimine ja palvetamine. Minu puhul on tavaliselt nii olnud, et ma rikun natuke enne lõppu midagi ära ja püüan siis seda parandada ja saan sellega oma adrenaliini pilditegemisel kätte. Kuid näiteks Imat Suumann on mind pannud mõistma, et ei maksa ikkagi üle pingutada ja et tuleb oma stampvigadest õppida. Siiski on muidugi nii, et viimane sõna jääb ikkagi kunstnikule. Vabadus ja oskused on kunstis põhilised ja need tuleb omavahel ühendada.

Kui tuleb hea idee, mille najal pilti teha, siis see on muidugi kõige parem. See, et ma pilti ette ei planeeri, on ühest küljest mu nõrkuse ja teisest küljest tugevuse tunnuseks. Ma vist ei saaks väga hakkama selliste töödega, mis tahavad “ettekirjutatud ilu” -- näiteks paraadportreed. Selles mõttes on tore olnud see lõputöö piltide tegemine, sest see on õpetanud mind täiesti omas stiilis pingutama. Ma arvan, et see on mingi väärtus omaette. Tegelikult seda “hullupanemist” pastapliatsiga soosis eelkõige Imbi Kruuv minu puhul. Nii et olen talle tänulik.

Mina kunstnikuna – jah, ma olen kunstnik, aga kas ka päriselt. Aga ma arvan, et olen, sest mulle tundub see, nagu öeldud, hea tööna. Muidugi on nii, et kui käitud vastavalt nagu Jumal juhatab, siis see on parim ja nii on ka kunstis tegelikult. Olen eluaeg üritanud olla hea poiss ja tööd teha nii palju kui suudan, praegu siis kunsti. Eks see on jah see tammsaarelik ellusuhtumine, pisikesed orjad, nagu me oleme. Olen siin koolis tundnud ennast küll nagu sunnitööline, kuid see on siiski möödunud. Sunnitöölisel võivad olla ka oma paremad päevad. Kaspar Tamsalu ütles, et kui kool ära lõpeb, siis on vabadus. Samal ajal küsisin temalt, kas ta on siis nüüd vaba, kui ta oli koolist lahkunud, mille peale ta vastas: “F***, no!” Igatahes, see kool on mind aidanud. Aitäh talle siis selle eest.

Ma ei tea, mida ma edasi teen, aga ikka kunstiga peaksin ma tegelema küll. Olgu see siis kasvõi kirjandus või lihtsalt pastapliiatsikunst. Ei taha ka loll olla, et ma seda haridust maha viskaksin. Igatahes, olen tänulik. Kõigile.

Tõde on selles, et mulle meeldib kunsti teha, aga ma ei oska seda ikka veel hästi.

3. VALITUD KUNSTNIKUD

Selles peatükis käsitlen erinevaid pastapliiatsikunstnikke, tegijaid Eestist ja ka välismaalt, annan neile omapoolse kirjelduse ja toon ära mõned nende pildid.

3.1. Marko Mäetamm

Marko Mäetamm⁴⁸ on joonistanud näituse “Ükskord Tartus” ja teinud sellest ka raamatu. Raamat on peale joonistuste veel täiendatud tekstiga, erinevate lugudega. Sellel näitusel olen ma käinud. Need joonistused olid musta pastakaga tehtud Tartu vaated. Nagu tabavalt ütles Danel Ülper, pole ta vist eriti viitsinud perspektiiviga jännata. Mina muidugi saan sellest

⁴⁸ Mäetamm, M. *Ükskord Tartus*. [WWW] <https://www.youtube.com/watch?v=krIkYDIITmQ> (28.05.2022)

stiilist aru. Ja palju on toonimisel kriipseldust, aga omast kogemusest võin öelda, et see on ilus kriipseldus. Korrapärane ja vajadusel tihe. Marko Mäetamm tegutseb enda kunstis vaheldusrikkalt ja julgelt stiile vahetades. Pastapliiatsikunst oli talle ilmselt jälle vaheldus. Nagu Picassole mõni teine stiil peale kubismi. Või leidis ta kergema võimaluse näitust teha? Ei tea, aga see on võimalik. Marko Mäetamm tundub kõigeiks võimeline olevat.

3.2. Ramo Teder (Pastacas)

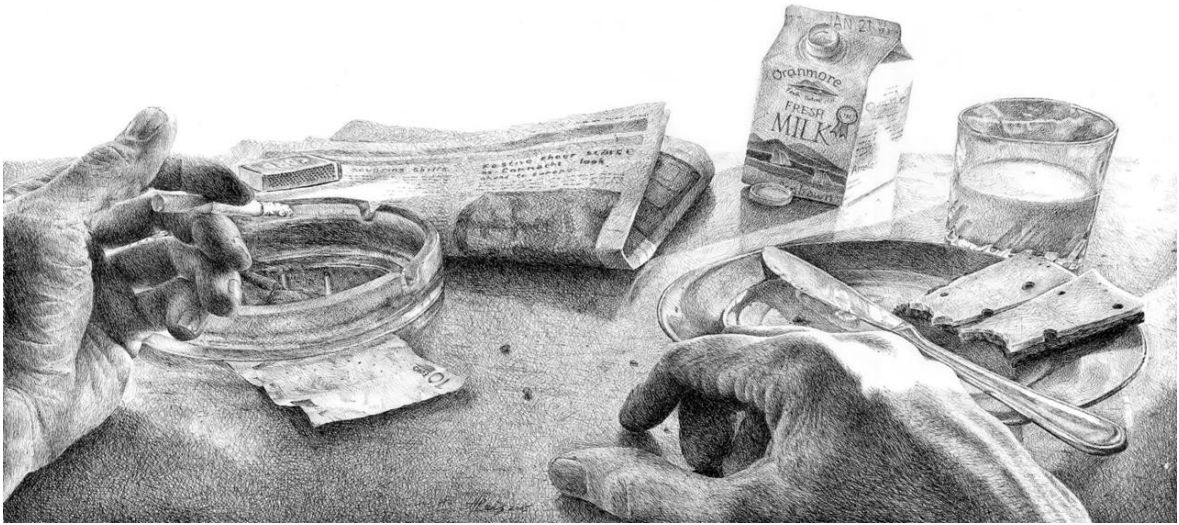
Ramo Teder⁴⁹ on samuti esinenud enda piltidega, pastapliiatsijoonistustega. Ta on teinud sinise pastapliiatsiga originaalseid pilte. Nende peal on sageli kujutatud inimfiguuri liialdatud, ülepaistatud, väljavenitatud proportsioonides. Näiteks on silmad võrreldes kehaga tunduvalt suuremad. Samuti suu; tegelikult terve pea. Ninad on näiteks näos viltu. Silmad on aga kujutatud väga hingelistena. Kriipsutus on vastavalt varjuvajadusele tihe, teinekord puudub hoopis. Ühel pildil tuleb tegelasel silmast pisar. Üldmulje on veider või ka groteskne. Pildid on nimega “Ordinary/Harilik”.

3.3. Heikki Leis

Heikki Leisi⁵⁰ tööd on väga professionaalsed. Ta on teinud nad üsna suures mõõdus. Räägiksin Heikki Leisist ülivõrdes kui Eesti pastapliiatsikunstnikust. Võib-olla võiks olla rohkem värve, sest tal on vist kõik tööd monokroomsed. Aga töö kvaliteet on väga heal tasemel. Heikki Leis teeb üliläbitöötatud joonistusi. Teemadeks autoportree või ka tavalised inimesed, nt. on sinise pastakaga joonistatud asotsiaale ja natuke ängistavaid olukordi. Pildid on Heikki Leisil ülirealistlikud, see annab kohe kunstiliselt minu arvates neile suure väärtuse (vt. joonist 6.)

⁴⁹ Teder, R. (Pastacas). *Ordinary/Harilik*. [WWW] <http://ordinarydrawings.blogspot.com/2011/09/pastacas-ramo-teder.html> (28.05.2022)

⁵⁰ Leis, H. *Drawings*. [WWW] <http://heikkileis.com/drawings/older-works> (28.05.2022)

Joonis 6. Heikki Leis, „Waiting for better days“, 2015⁵¹

3.4. Maris Kurm (Kakashisith)

Maris Kurm⁵², tuntud Pallase modell, on lisaks kõigele ka veel pastapliiatsikunstnik. Tema tööd tunduvad mulle samuti huvitavad ja laiahaardelised. Võiks väita, et ta on veel tunnustamata tegija. Tema tööd on lapselikud, kuid isikupärased. Kuigi ta on neid ilmselt maha joonistanud kuskilt koomiksilaadsest pildiraamatust või foto pealt, on nad siiski lõõvad. Teemadeks on enamasti kaadrid kuskilt actionfilmidest ning “inglid ja kangelased” (Tõnu Trubetsky &CO ühe jutu pealkiri)⁵³. Maris Kurm töötleb oma töid teadlikult. Ta

⁵¹ Leis, H. (2015). *Waiting for better days*. [WWW] http://media.voog.com/0000/0041/7190/photos/paremaidp%C3%A4evi_large.jpg (30.05.2022)

⁵² Kurm, M. (Kakashisith) *The stuff I draw*. [WWW] <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.1804522163166338&type=3> (28.05.2022)

⁵³ Trubetsky, T. jt. (1990). Inglid ja kangelased. – *Vikerkaar*, nr. 12, lk. 3-24.

armastab eelkõige inimest kujutada. Tegelasteks on tal eelkõige sõdurid, samuraid, müütilised heerosed, supermanid, musketärid. Tööd on monokroomsed. Kriipsutus on tihe tumedates varjukohtades, heledad kohad on peaaegu valgeks jäetud.

3.5. Samuel Silva

Samuel Silva⁵⁴ on Portugalist pärit Suurbritannia hobikunstnik, kes teeb imetabaseid värvilisi pastapliiatsijoonistusi. Tema töid iseloomustab see, et neid peetakse sageli fotodeks. Süžeedeks on tal sageli loomade ja inimeste näod. On punapäised tüdrukud, kassid ja rebased, tiigid ja lapsed, vanamehed ja linnud. Väga huvitavalt ja ilmekalt, tõepäraselt on kujutatud silmad, üsna tihti rohelised. Tööd on üksikasjaliselt läbi töötatud nii, et tõepoolest ei jää peaaegu muljet, et tegu oleks pastapliiatsijoonistustega. Tööde atmosfäär on üldiselt alati helge. Ja meeldivalt rõõmus (vt. joonist 7.)

⁵⁴ Silva, S. [WWW] <https://www.facebook.com/VianaArts> (28.05.2022)

Joonis 7. Samuel Silva pastapliatsijoonistus „Redhead Girl“.⁵⁵

⁵⁵ Silva, S. Redhead Girl. *Ripley's*. [WWW]
https://www.ripleys.com/wp-content/uploads/2014/06/redhead_girl_ballpoint_pen_by_vianaarts-d5531ab.jpg (30.05.2022)

3.6. Jack Dillhunt

Jack Dillhunt⁵⁶, niisiis Linamees. Ta teeb enamasti abstraktseid joonistusi, mis on jacksonpollocklikult keerulised ja samamoodi, korduva mustriga, meenutades nii oma teostuselt organismi rakulist ülesehitust. Teemad on enamasti siiski sügavmõttelised ja värvid pisut tumedad. Jack Dillhunt on võtnud oma joonistused ja hakanud nendega ameerikalikult suurt äri tegema—ta on postkaardid, tapeedid, T-särgid, kruusid, mobiiliümbrised jne. illustreerinud oma töödega (vt. joonist 8.)

Joonis 8. Jack Dillhunti kujundatud kruus⁵⁷.

⁵⁶ Dillhunt, J. *Koduleht*: [WWW] <https://jack-dillhunt.pixels.com/> (28.05.2022)

⁵⁷ Dillhunt, J. [WWW] <https://jack-dillhunt.pixels.com/featured/7-from-one-many-the-summer-time-is-over-group-jack-dillhunt.html?product=coffee-mug> (30.05.2022)

3.7. Andrea Joseph

Andrea Joseph⁵⁸ on samuti iseõppinud kunstnik ja elab Inglismaal, Derbyshires. Tema tööd on tehtud vahelduvalt, kas monokroomselt või värviliselt. Ta on iseloomuliku stiili välja töötanud oma toast väljumata; on õpetanud kunsti vanglas; on auhindu võitnud illustraator; ise ta nimetab ennast raskeks hingeaks ja tunneb end fännide tähelepanust alandatuna (Kidadl Team 2022)⁵⁹. Tema tööd on siiski elurõõmsad, uhked, naiselikud, ideerohked, tihti on ta valinud oma teemaks juhusliku vaate (ja seda täiendanud suvaliste, taustast väljarebitud objektidega, mis siiski moodustavad ideaalse terviku) ja pildile midagi enda kohta kirjutanud, samuti on puändilised ta tööde nimed (vt. joonist 9.)

⁵⁸ Andrea Joseph. *flickriver*. [WWW] <https://flickriver.com/photos/andreajoseph/popular-interesting/> (28.05.2022)

⁵⁹ Kidadl Team. 61 Andrea Joseph Facts That Will Amaze You About The Talented Artist. *Kidadl*, 21. apr. 2022. [WWW] <https://kidadl.com/fun-facts/andrea-joseph-facts-that-will-amaze-you-about-the-talented-artist> (25.05.2022)

Joonis 9. Andrea Joseph, „my deep shade“ (2011)⁶⁰.

3.8. Kenneth Lee Flannery

Kenneth Lee Flannery^{61, 62} on vangistatud kinnipidamisasutusse Californias. Siiski on ta suutnud luua seal üsna tähelepanuväärset kunsti. Tema tööd tunduvad olevat täis igatsust ilusa, rahuliku ja normaalse maailma järele. Teemadeks inimeste portreed ja figuurid, kõik enamasti monokroomses võtmes. Ta ei saa tavaliselt kõiki oma töid isegi eksponeerida, sest mõnikord need hävivad ja mõnikord võtab mõni ametiisik need ära. Tema töid on siiski avaldatud kunstiajakirjas ja ka galeriis. Tema naine on võtnud enda peale oma mehe kunsti tutvustamise.

⁶⁰ Joseph, A. (2011) *my deep shade* [WWW] <http://andreajoseph24.blogspot.com/2011/07/my-deep-shade.html> (30.05.2022)

⁶¹ Jazjaz. *Kenneth Lee Flannery's Stunning Ballpoint Pen Art*. [WWW] <https://www.jazjaz.net/2012/10/kenneth-lee-flannerys-stunning-ballpoint-pen-art.html> (28.05.2022)

⁶² Jazjaz. *New Ballpoint Pen Art by Kenneth Lee Flannery*. [WWW] <http://www.jazjaz.net/2012/12/new-ballpoint-pen-art-by-kenneth-lee-flannery.html>

3.9. Shirish Deshpande

Shirish Deshpande⁶³ on sündinud Indias. Ta on valitud Top100 pastapliiatsikunstnike hulgas 9. kohale. Ta on minu arvates ka väga huvitav kunstnik ja joonistab seinast-seina stiilis. Ta tundub olevat samuti üks minu-teemalistest-kunstnikest; tal on paljudest erinevatest töödest moodustatud antud leheküljel retrospektiiv. On portreid, on loodusvaateid, on olustikujoonistusi, on dekoratiivsust, on lillepilte, on abstraktsioone, monokroomseid ja värvilisi pilte ja miski ei kordu. Shirish Deshpande on väga mitmekülgne ja omanäoline tegelane, kes millegipärast meenutab mulle semiootilisi paralleele tõmmates kirjandusest ühte minu lemmikut Aleksandr Grini, vene kirjanikku, kes kirjutas ka stiililiselt väga erinevalt (vt. joonist 10.)

Joonis 10. Shirish Deshpande pastapliiatsijoonistus „Summer Beauty“⁶⁴.

⁶³ Designtrends. *Exquisite Ballpoint Pen Drawings By Shirish Deshpande* [WWW] <https://www.designtrends.com/graphic-web/ballpoint-pen-drawings.html> (28.05.2022)

⁶⁴ Deshpande, S. [WWW] <https://images.designtrends.com/wp-content/uploads/2016/05/07123043/fi14.jpeg> (30.05.2022)

3.10. Serhiy Kolyada

Serhiy Kolyada⁶⁵ on kasutanud oma pastapliatsijoonistusi ukrainlasena ära muidugi võõrvõimule vastupanuks. Mis on austust vääriv. Tema tööd on väga poliitilised ja ka erootilised. Tihti peale on nad mustvalged. Ta tööd avanevad nime all “Ukraina undergroundkunst” ja ta nõuab mõnikord oma lehel, et oleksite vähemalt 18 aastat vana. Ta joonistab ka nn. pühakute pilte, näiteks on tal pilte Katerynast, “pühast talunaisest” (minu interpretatsioon), kes on erinevates linnades samas poosis, veidi äraolevana (Londonis, Zürichis, Sydneys jne.) Väga palju antakse kultuurilisi vihjeid. Ta on mitmel pastapliatsitööl kujutanud Gogolit. Rääkimata sellest, et üsna palju on veetlevaid naisi. Kolyada kirjutab ka oma töödele tihti peale teatud plakatilikud juhtlauseid või -mõtted. Maailmavaatelt on ta tõenäoliselt anarhist (vt. joonist 11.)

⁶⁵ Kolyada, S. *Koduleht: Underground Art By Serhiy Kolyada*
[WWW] http://kolyada.com/Underground_Ballpoint_Pen_Art_by_Serhiy_Kolyada.htm (28.05.2022)

Joonis 11. Serhiy Kolyada, „1+1“, erakogu ⁶⁶.

3.11. Juan Francisco Casas

Juan Francisco Casas⁶⁷ on õppinud kunstnik, hispaanlane; ta on ka poeet. Enamasti joonistab ta bravuurses stiilis siniseid pastapliatsijoonistusi; talle poseerivad näiteks noored tüdrukud, kes tahavad ennast lasta jäädvustada. Ta joonistab ümber fotosid, mis ta teinud on, suureplaaniliselt fotorealistlikus stiilis. Mõne pildi mõõtmed on kuni 10 jalga (umbes 3 meetrit). Teemadeks sageli, nagu öeldud, noored neid erinevates poosides, kuid ka neidudega seotult ümbertöödeldud klassikalised maalid. Casas on mulle siit kõige-

⁶⁶ Kolyada, S. *1+1*. [WWW] http://kolyada.com/1_plus_1.jpg (30.05.2022)

⁶⁷ Casas, J. F. *Koduleht*. [WWW] <http://www.juanfranciscocasas.com/> (28.05.2022)

mitteminulikum ja vähem kõnetav kunstnik, sellepärast ma ta siia loetelusse ka panin. Et järsku kõnetab ta mind mingil muul ajal või siis hoopis teisi inimesi.

3.12. Lennie Mace

Suur Lennie Mace⁶⁸ (sünd. 1965) on geenius. Teda nimetatakse pastapliiatsikunsti pioneeriks. Lennie Mace on ameerika-jaapani kunstnik. Tal on Tokyos oma VIEWseum, nagu ülalpool öeldud, see asub juuksurialongis, sest Lennie Mace sõnul on see väga kohane—jaapanlased veedavad palju rohkem aega juuksurialongides kui muuseumites; ta kannab eri värvi kingi; teda peetakse pastapliiatsijoonistuste Picassoks ja kriipseldajate da Vinciks. Ta on olnud illustraator ja ka koomiksikunstnik. Muidugi on ta ka ärimees. Ta nimetab oma töid mitte-poliitilisteks ja endakeskseteks. Ta elab hästi oma kunstist ära. Pilot' pastapliiatsitega on ta joonistanud näiteks “Mona Lisa” koopia. Lennie Mace on iseõppija, kuigi ta on käinud lühidalt ka New Yorgi Visuaalkunstide koolis. Tema tööd on äärmiselt peenelt läbi töötatud ja originaalsed. Näiteks oma töös “Uchuu Neko Parade” kasutab ta väga vaheldusrikkaid ja kirkaid värve ja tema kujundid, figuurid ja geomeetria on väga semiootilised. Lennie Mace on tõeline professionaalne meister.

3.13. James Mylne

James Mylne⁶⁹ on pastapliiatsijoonistuste maailmaklassik. Ta on briti kunstnik, kes joonistab enamasti hüperrealistlikus stiilis portreesid. Wikipedia väidab tema kohta, et ta on Briti pastapliiatsijoonistuste juhtivkunstnik. Tema tööd on väga elegantsed ja ilmekad. Näiteks on ta kasutanud joonistustes kirevaid stseene filmidest oma tööde edu pandiks, rokkstaaride pilte ja üldse cool'i lähenemist kasvõi maailma kunstiklassikale ja selle omas võtmes ümbertegemist. Tehniliselt kasutab ta ainult BIC' musta pastapliiatsit (vt. joonist 12.)

⁶⁸ Lennie Mace. [WWW] https://en.wikipedia.org/wiki/Lennie_Mace (28.05.2022)

⁶⁹ Mylne, J. *Koduleht*. [WWW] <https://jamesmylne.co.uk/portfolios/> (28.05.2022)

Joonis 12. James Mylne „I Said God Damn“ (2018).⁷⁰

⁷⁰ Mylne, J. (2018) *I Said God Damn*. [WWW]
https://www.google.com/imgres?imgurl=https%3A%2F%2Fd7hftxdivxxvm.cloudfront.net%2F%3Fresize_to%3Dfit%26width%3D799%26height%3D754%26quality%3D80%26src%3Dhttps%253A%252F%252Fd32dm0rphc51dk.cloudfront.net%252FX_HjL3sGKVd4uHYhSiw91A%252Fnormalized.jpg&imgrefurl=https%3A%2F%2Fwww.artsy.net%2Fartwork%2Fjames-mylne-i-said-god-damn&tbnid=PblyjjOLHU9g8M&vet=12ahUKEwjpv8uz0s_3AhVRzyoKHUUNDOMQMygCegUIARCiAQ..i&docid=a-9Gg-tcoQJmMM&w=799&h=754&q=James%20mylne&client=firefox-b-d&ved=2ahUKEwjpv8uz0s_3AhVRzyoKHUUNDOMQMygCegUIARCiAQ (30.05.2022)

3.14. Teisi kunstnikke

Lisaks paneksin siia veel 3 kunstnikku, keda ma ka vaatasin, kuid kes pole nii olulised minu jaoks laias mastaabis.

Paulus Architect⁷¹--joonistab hästitöedeldud stiilis, sinise pastapliiatsiga, taas hüperrealistlikult, kuid väga meeleliselt, korrektselt ja elegantselt portreesid.

Marite Desaine (Snowmarite)⁷²--lätlanna, joonistab kitsimaigulisi pastapliiatsipilte, kuid mõni neist on minu meelest päris heamaitseiselt tabatud (vt. joonist 13.)

Joonis 13. Marite Desaine (Snowmarite) pastapliiatsijoonistus⁷³.

⁷¹ 71. Cole, M. Realistic Ballpoint Pen Drawings Capture Every Detail Down to the Twinkle in People's Eyes. *My Modern Met*, 01. 06. 2021 [WWW] <https://mymodernmet.com/paulus-architect-ballpoint-pen-drawing/> (28.05.2022)

⁷² Desaine, M. (Snowmarite) [WWW] <https://www.instagram.com/p/CHs73sPHXy7/> (28.05.2022)

⁷³ Desaine, M. (Snowmarite) [WWW] <https://www.facebook.com/323346084414207/photos/pb.100057795831356.-2207520000../3189495561132564/?type=3> (30.05.2022)

Ler Huang⁷⁴--Taiwanil elav kunstnik, kes joonistab värviliste pastapliiatsitega erinevaid figuure, moeteemadest inspireerituna.

On olemas ka Facebooki pastapliiatsijoonistajate kogukonnad:

<https://www.facebook.com/ballpointpenartibrahim> ⁷⁵

<https://www.facebook.com/Ballpointpen17> ⁷⁶

<https://www.facebook.com/groups/103479439612> ⁷⁷

Ja Pinteresti huvitavad ideed:

<https://www.pinterest.com/Togicamper/ball-point-pen-drawings/> ⁷⁸

<https://www.pinterest.com/kellisabin/ball-point-pen/> ⁷⁹

<https://www.pinterest.com/pin/640355640767115059/> ⁸⁰

Ja veel üks video kunstniku autoportree joonistamisest:

[SECOND LIFE - KATHY MUIR \(ARTIST VIDEO\)](#)

<https://www.youtube.com/watch?v=dCwD696OqX4> ⁸¹

⁷⁴ Hang Yin Chan. Double Exposure. *HyinK*, 05. 01. 2017.

[WWW] <https://hyink.wordpress.com/category/fashion-design-research/style-development/ler-huang/> (28.05.2022)

⁷⁵ Ballpoint Pen Art. *@ballpointpenartibrahim*

[WWW] https://m.facebook.com/ballpointpenartibrahim?_rdr (28.05.2022)

⁷⁶ Ballpoint Pen Art. *@Ballpointpen17* [WWW] <https://www.facebook.com/Ballpointpen17> (28.05.2022)

⁷⁷ Ballpoint pen Art - *L'Art du dessin aux stylos à bille*

[WWW] <https://www.facebook.com/groups/103479439612/> (28.05.2022)

⁷⁸ Ball point pen drawings. Anna Wahlen.

[WWW] <https://www.pinterest.com/Togicamper/ball-point-pen-drawings/> (28.05.2022)

⁷⁹ Ball point pen. Kelli Sabin. [WWW] <https://www.pinterest.com/kellisabin/ball-point-pen/> (28.05.2022)

⁸⁰ Abstract Colourful Ballpoint Pen Drawings.

[WWW] <https://www.pinterest.com/pin/640355640767115059/> (28.05.2022)

⁸¹ Kathy Muir. *Second life*. [WWW] <https://www.youtube.com/watch?v=dCwD696OqX4> (28.05.2022)

4. VEIDIKE SEMIOOTILIST

“Kunst on tähendusloome loomine.” (Tsitaat Rauno Thomas Mossilt.) Oma töid (ja ka seda eelnevat esseed) tegin ma nagu visuaalset päevikut, kus oli “kirjas” see, mida ma antud hetkel mõtlesin, tundsin, teadsin jne. Need korduvad, mulle omased motiivid iseloomustavad minu isiklikku kordumatut sisemaailma.

Pastapliiatsikunst on kaduv kunst, nagu eelnevalt sai ka mainitud, et ta tuhmub otsese päikesevalguse käes. Seega tuleb siit assotsiatsioon kunstist kui budistlikust mandalast, mis valmides ära pühitakse. (Tuhmumise vältimiseks olen kasutanud ultraviolettkiirguse vastast klaasi ühel oma raamitud pildil.)

Teatud määral saab mu töid seostada stiilidega nagu naivism, automatism ja sürrealism (Rauno Thomas Mossi järgi). Võib-olla et sümbolismiga mitte nii väga, sest sümbolism kasutas oma tähendusloomes kindlaid kujundeid ja müüte, mis olid ka üldlevinud näiteks kirjanduses, eelkõige luules. Siinkohal võiks ka muuhulgas mainida, et kõige arusaadavam ja võib-olla omasem mulle, kui rääkida omakorda eelnenud, 20.sajandi, kunstnikest-klassikutest, on muidugi Joan Mirò oma sürreaalse ja “lapseliku” maailmapildiga⁸².

Eestist ja Tartust võiks Albert Gulk olla minu “õpetaja ja vanem vend”, sest, nagu ilmselt temagi, proovin ma teha oma töid automatistliku intuiitivse jõuga, ei tea kunagi, mis tulemusega ma lõpetan ja lihtsalt lasen pildil tulla nii nagu ta tuleb. Lisaks oleksin ma vahest tahtnud kunagi Albert Gulgi käe all õppida, kui ta õpetas psühhiaatriakliinikus, kuid tookord see mul ei õnnestunud.

Minu piltidega on ka nii, et “vastuvõtja interpretatsiooni suunavad pildikommentaariid. Nende kujutiste tõlgendamine nõuab selgitavat konteksti. Ilma tõlgendamist suunava konteksti abita muutuvad pildid juhusliku rütmiga visuaalseks elemendiks. Nii ilmub pildilise representatsiooni loomuomane heterogeensus... Saatvaid

⁸² Joan Miró. [WWW] https://et.wikipedia.org/wiki/Joan_Mir%C3%B3 (28.05.2022)

tekste, pildi pealkirja ja muud arvestades muutub pildi ja kirja koosmõju praktiliselt vältimatuks suhteks... ”⁸³

⁸³ Kull, K. jt. (2018) *Semiootika*. Tartu Ülikooli Kirjastus, lk. 374.

KOKKUVÕTE

Oma töös olen kirjutanud enese ja teiste kunstnike pastapliatsijoonistustest. **Tänapäeval on pastapliatsijoonistused juba üsna levinud.** Maalikunstile pakuvad nad natuke isegi konkurentsi. Pastapliatsikunstiga on tegelenud ka mõned kunstikorüfeed, nagu näiteks Andy Warhol, Alberto Giacometti või Damien Hirst, rääkimata sellest, et on olemas oma pastapliatsijoonistajate kogukonnad Facebookis või et on olemas oma võrguajakiri või et pastapliatsijoonistused on omaette tänapäevane nähtus mitte ainult internetis; nad on teostatavad lihtsalt kättesaadavate vahenditega, nad on distsiplineeriv meedium ja võimalik visandikunsti edasiarendus. Ka minu joonistustel on teatav maagiline element, sest olen neid suurelt osalt teinud eneseteostuseks, “meditatiivsel” eesmärgil, umbes nagu jaapani või hiina tušimaali, millel samuti ei saa võtta tagasi ühtegi joont. Seda teades ei pruugi vist imestada, et suur pastapliatsikunstiguru Lennie Mace tegutseb nii Jaapanis kui Ameerikas korraga.

Oma töö tegemisel olen õppinud, et pastapliatsikunstnikke on palju enam kui ma ette olen kujutanud ja nende töö on samuti olnud kunstiliselt kõrgemal tasemel kui minu oma. **Ma olen siin koolis selle lõputööga seotult õppinud liikuma oma stiilis pingutades suurema kunstilise küpsuse poole.** Siin on mind suunanud õppejõud ja sõbrad, kes on soovitanud mul lihtsalt väljendudes “hullu panna”. Sellest on ka arenenud midagi isikupärasemat kui lihtsalt natüürmortide joonistamine. Mulle endale on ka meeldinud pastapliatsijoonistuste puhul see natuke originaalsust, kui seda võib nii nimetada.

Eneseteostust kunstis soovivad vangidki, näiteks siis Kenneth Lee Flannery. **Kunst võib leevendada ka inimestevahelist suhtlust.** Teatavasti mõjub kunst ka tervendavalt, ükskõik kui negatiivses olukorras seda tehakse või isegi kui kunst ise on negatiivse maiguga. Tean omast kogemusest, et ei maksaks teise inimese kunsti üleliia kritiseerida, sest see võib ka halvavalt mõjuda. (Kahjuks olen ise seda ükskord teinud.) On hea teada, et oled milleski tugev, isegi kui su terve elu on hukas.

Enda essees olen püüdnud anda edasi meeleolu, mis on mul tekkinud üksinduses kunsti tehes. Võib veel väita, et endaga tegelemisest olen suutnud areneda teatavale tasemele, kus olen käinud Pallase Kõrgemas Kunstikoolis ja et see on aidanud mul **terveda, sotsialiseeruda ja isegi mõnest näitusest osa võtta ja ise ka mõne näituse korraldada.** On selge, et puudega inimesena on mul olnud veidi raskem kui teistel

üliõpilastel ja **mul on ka lootus, et selline kooliskäimine võiks tulevikus avada ukse ehk mõnele teiselegi tublile oma puuet trotsivale inimesele.**

Teatud määral võib minu pastapliatsikunsti nimetada ka kunstiks kunsti pärast või võib tekkida küsimus, et miks ma neid töid pole teinud näiteks viltpliatsiga. Kuid olen jäänud truuks enda ideele, et olen pastapliatsi alal “kõva käsi” ja miks siis mitte üritada sellega läbi lüüa. Lennie Mace näiteks ütleb, et “igauks on sirgeldanud pastapliatsiga fotole juurde vuntsikesi, aga et tema pole kunagi seda lõpetanud.”⁸⁴

Olen püüdnud, et mu kunst oleks sisuline. Teised kunstnikud, keda ma siin esitlen, on seda minu meelest niisamuti. Ma ei tea ikka veel täpselt, kas pastapliatsikunst on kaduv kunst või mitte, kuid mulle on ta pakkunud toredat meelelahutust ja ka tööd. Arvatavasti tuleb enda eluga tõestada, nagu näiteks van Gogh seda tegi, et oled hea kunstnik. Siin võib muidugi vaielda. Kuid **ma arvan, et tõeline kunst on midagi niisugust, mida tehakse iseenda pärast, kasvõi selleks, et elus mingit pidet leida, teistele meeldimine on siin teisejärguline.** Arvan, et kõik tõelised kunstid on millestki niisugusest alguse saanud.

⁸⁴ Lennie Mace. [WWW] https://en.wikipedia.org/wiki/Lennie_Mace (08.05.2022)

SUMMARY

In my work, “About My Own and Other Artists Ballpoint Pen Drawings”, **I have written an essay about my feelings of drawing with ballpoint pens, also I have introduced shortly the history of a ballpoint pen;** I have made a reference from the Wikipedia article about ballpoint pen artwork and **I have also introduced several other ballpoint artists from Estonia and from the other world of my own choice.** Here are represented Heikki Leis, Maris Kurm, James Mylne, Lennie Mace, Shirish Deshpande, Serhiy Kolyada, Andrea Joseph, Kenneth Lee Flannery, etc. I have also mentioned in my work my older friends who have been artists as well. There are lots of quotes from my favourite literature in this essay also.

As for the practical work, **I have drawn a lot of pictures with ballpoint pen and made them mostly in a “crazy” style.** It is because you can see a lot of the ballpoint pen pictures in the internet that are more or less alike—they depict usually people’s faces, cats, horses, nature, etc. So I tried to follow the suggestion of my teachers here in this Pallas School of Applied Sciences to make something new in my own style. I have also commented my pictures in Estonian and in English shortly just to make clearer what I was thinking while doing them.

My work is ending with an exhibition of my pictures in Kondas Centre, Estonia, Viljandi. In my essay I have tried to explain also why I have drawn with ballpoint pens for more over than 10 years now. It is a self-realization for me as for I did not know that it has been done so widely in the world and **I tried to make out of it a new art technique.** But as for it has been done earlier and with a quality that I could never achieve, then my pictures are just the side notes to great art and the greater artists. But still, it has been **a socializing and a healing process for me also,** drawing these pictures, as for I am suffering from a mental illness. Still, I think that these pictures characterize my person and my life quite adequately, **although I have not used very much classical drawing rules here.**

Drawing with ballpoint pens is quite popular nowadays and **I hope I have made it more significant to wider audience with this work.** Drawing with ballpoint pens is usual while listening to a lecture or talking to a phone but I personally have tried to make out of these kind of drawings a real art in my own way. I still hope to do them further after ending

the school as for art is always worthy to make and is a source of communication and I have always been quite fond of people.

KASUTATUD ALLIKAD

Aapeli. (1971). *Üle linna Vinski*. Tallinn: Eesti Raamat, lk. 56.

Abstract Colourful Ballpoint Pen Drawings.

[WWW] <https://www.pinterest.com/pin/640355640767115059/> (28.05.2022)

Akutagawa, R. (1978). *Hammasrattad*. Tallinn: Perioodika. "Loomingu" Raamatukogu nr. 43/44, lk. 62.

Alver, B. (1966). *Tähetund*. Tallinn: Eesti Raamat, lk. 5.

Ballpoint Pen Art. - *L'Art du dessin aux stylos à bille*

[WWW] <https://www.facebook.com/groups/103479439612/> (28.05.2022)

Ballpoint Pen Art. *@ballpointpenartibrahim*

[WWW] https://m.facebook.com/ballpointpenartibrahim?_rdr (28.05.2022)

Ballpoint Pen Art. *@Ballpointpen17*

[WWW] <https://www.facebook.com/Ballpointpen17> (28.05.2022)

Ballpoint pen artwork. Lühirefereering Wikipedia artiklist. [WWW]

https://en.wikipedia.org/wiki/Ballpoint_pen_artwork (06.01.2022)

Ballpoint pen drawings. Anna Wahlen.

[WWW] <https://www.pinterest.com/Togicamper/ball-point-pen-drawings/> (28.05.2022)

Ballpoint pen. Kelli Sabin.

[WWW] <https://www.pinterest.com/kellisabin/ball-point-pen/> (28.05.2022)

Ballpoint pen. Lühirefereering Wikipedia artiklist.

[WWW] https://en.wikipedia.org/wiki/Ballpoint_pen (04.05.2022)

Biro, Ladislao Jose. Internet archive. asmeorg. Wayback Machine. 20.09.2008. Historic Mechanical Engineering Collection. *Ballpoint Birome*, lk. 7 [WWW]

<https://web.archive.org/web/20080920173458/http://files.asme.org/asmeorg/Communities/History/Landmarks/10389.pdf> (04.05.2022)

- Carroll, L. (2018). *Alice Imedemaal*. Tallinn: Draakon&Kuu, lk.100
- Casas, J. F. *Koduleht*. [WWW] <http://www.juanfranciscocasas.com/> (28.05.2022)
- Cohen, L. *Hallelujah*.
[WWW] <https://www.youtube.com/watch?v=YrLk4vdY28Q> (27.05.2022).
- Cole, M. Realistic Ballpoint Pen Drawings Capture Every Detail Down to the Twinkle in People's Eyes. *My Modern Met*, 01. 06. 2021
[WWW] <https://mymodernmet.com/paulus-architect-ballpoint-pen-drawing/> (28.05.2022)
- Deicide. *Sacrificial suicide*.
[WWW] <https://www.youtube.com/watch?v=B0TXXMtvovI> (28.05.2022)
- Desaine, M. (Snowmarite)
[WWW] <https://www.facebook.com/323346084414207/photos/pb.100057795831356.-2207520000../3189495561132564/?type=3> (30.05.2022)
- Desaine, M. (Snowmarite)
[WWW] <https://www.instagram.com/p/CHs73sPHXy7/> (28.05.2022)
- Deshpande, S.
[WWW] <https://images.designtrends.com/wp-content/uploads/2016/05/07123043/fi14.jpeg>
(30.05.2022)
- Design trends. *Exquisite Ballpoint Pen Drawings By Shirish Deshpande*
<https://www.designtrends.com/graphic-web/ballpoint-pen-drawings.html> (28.05.2022)
[WWW]
- Dillhunt, J. *Koduleht*: [WWW] <https://jack-dillhunt.pixels.com/> (28.05.2022)
- Dillhunt, J.
[WWW] <https://jack-dillhunt.pixels.com/featured/7-from-one-many-the-summer-time-is-over-group-jack-dillhunt.html?product=coffee-mug> (30.05.2022)
- Dubuffet, Jean
[WWW] https://et.wikipedia.org/wiki/Jean_Dubuffet (09.05.2022)
- Goethe, J. W. (1967). *Faust*. Tallinn: Eesti Raamat, lk. 9.

Goethe, J. W. (1967). *Faust*. Tallinn: Eesti Raamat, lk. 649.

“Goodness... You gotta make it out of badness... Because there isn’t anything else to make it out of.” *Goodreads*. Robert Penn Warren>Quotes>Quotable Quote

[WWW] <https://www.goodreads.com/quotes/9377282-goodness-you-gotta-make-it-out-of-badness-because-there> (25.05.2022)

Hang, Yin Chan. Double Exposure. *HyinK*, 05. 01. 2017.

[WWW]<https://hyink.wordpress.com/category/fashion-design-research/style-development/ler-huang/> (28.05.2022)

Hesse, H. (1973). *Stepihunt*. Tallinn: Perioodika. “Loomingu” Raamatukogu nr. 49-52, lk. 175-176.

Jazjaz. *New Ballpoint Pen Art by Kenneth Lee Flannery*. [WWW]

<http://www.jazjaz.net/2012/12/new-ballpoint-pen-art-by-kenneth-lee-flannery.html>

<https://www.designtrends.com/graphic-web/ballpoint-pen-drawings.html> (28.05.2022)

Jazjaz. *Kenneth Lee Flannery’s Stunning Ballpoint Pen Art*.

[WWW] <https://www.jazjaz.net/2012/10/kenneth-lee-flannerys-stunning-ballpoint-pen-art.html> (28.05.2022)

Jevgenov, V. (2003). *Farnhorn... Erakogu*.

Johannmg, Samuel Silva, art with ballpoint pens. - *Ripley`s*, 04. 06. 2014.

[WWW] <https://www.ripleys.com/weird-news/ballpoint-pen-art/> (24.05.2022)

Joseph, A. (2011) *my deep shade*

[WWW] <http://andreajoseph24.blogspot.com/2011/07/my-deep-shade.html> (30.05.2022)

Joseph, Andrea *flickrriver*.

[WWW] <https://flickrriver.com/photos/andreajoseph/popular-interesting/> (28.05.2022)

Kafka, F. (1996). *Protsess*. Tallinn: Avita, lk. 169.

Kangilaski, J. (2005). *Kunstikultuuri ajalugu: Postimpressionismist uue meediani. 12.klassile*. Tallinn: Kunst, lk. 31-32.

Kangilaski, J. (2005). *Kunstikultuuri ajalugu: Postimpressionismist uue meediani. 12.klassile*. Tallinn: Kunst, lk. 32-33

Kelomees, R. (2008) Sürrealismi automatism ja selle kaasaegsed tuletised. *Sirp*, 12. 12. URL (kasutatud märts 2022) <https://sirp.ee/s1-artiklid/c6-kunst/suerrealismi-automatism-ja-selle-kaasaegsed-tuletised/>

Kidadl Team. 61 Andrea Joseph Facts That Will Amaze You About The Talented Artist. *Kidadl*, 21. apr. 2022.

[WWW] <https://kidadl.com/fun-facts/andrea-joseph-facts-that-will-amaze-you-about-the-talented-artist> (25.05.2022)

Kolyada, S. *Koduleht: Underground Art By Serhiy Kolyada*

[WWW] http://kolyada.com/Underground_Ballpoint_Pen_Art_by_Serhiy_Kolyada.htm (28.05.2022)

Kolyada, S. *1+1*. [WWW] http://kolyada.com/1_plus_1.jpg (30.05.2022)

Kull, K. jt. (2018) *Semiootika*. Tartu Ülikooli Kirjastus, lk. 374.

Kurm, M. (Kakashisith) *The stuff I draw*. [WWW]

<https://www.facebook.com/media/set/?set=a.1804522163166338&type=3> (28.05.2022)

Kärbo, M. (2000). *Ma kõnnin kujutuspiltide maailmas*. Virumaa, lk.19.

Leis, H. *Drawings*. [WWW] <http://heikkileis.com/drawings/older-works> (28.05.2022)

Leis, H. (2015). *Waiting for better days*. [WWW]

http://media.voog.com/0000/0041/7190/photos/paremaidp%C3%A4evi_large.jpg (30.05.2022)

Liiv, J. (1964). *Rukkivihud rehe all*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, lk. 60.

Mace, Lennie. (2005). „*PENting*“ *Uchuu Neko Parade*. [WWW]

https://en.wikipedia.org/wiki/Lennie_Mace#/media/File:Lennie_Mace_%22Uchuu_Neko_Parade%22_2005_Tokyo,_ballpoint_%22Penting%22_130x92cm.jpg (30.05.2022)

Mace, Lennie [WWW] https://en.wikipedia.org/wiki/Lennie_Mace (28.05.2022)

Miró, Joan [WWW] https://et.wikipedia.org/wiki/Joan_Mir%C3%B3 (28.05.2022)

Muir, Kathy *Second life*. [WWW] <https://www.youtube.com/watch?v=dCwD696OqX4> (28.05.2022)

Mäetamm, M. *Ükskord Tartus*. [WWW] <https://www.youtube.com/watch?v=krIkYDIITmQ> (28.05.2022)

Mäetamm, M. (2019). *Ükskord Tartus*. ERR-i kultuuriportaal. [WWW]

<https://kultuur.err.ee/939184/marko-maetamme-ükskord-tartus-naitab-uesti-avastatud-tartut> (27.05.2022)

Mylne, J. (2018) *I Said God Damn*. [WWW]

https://www.google.com/imgres?imgurl=https%3A%2F%2Fd7hftxdivxxvm.cloudfront.net%2F%3Fresize_to%3Dfit%26width%3D799%26height%3D754%26quality%3D80%26src%3Dhttps%253A%252F%252Fd32dm0rphc51dk.cloudfront.net%252FX_HjL3sGKvD4uHYhSiw9lA%252Fnormalized.jpg&imgrefurl=https%3A%2F%2Fwww.artsy.net%2Fartwork%2Fjames-mylne-i-said-god-damn&tbnid=PblyjjOLHU9g8M&vet=12ahUKEwjpv8uz0s_3AhVRzyoKHUUNDOMQMygCegUIARCiAQ..i&docid=a-9Gg-tcoQJmMM&w=799&h=754&q=James%20mylne&client=firefox-b-d&ved=2ahUKEwjpv8uz0s_3AhVRzyoKHUUNDOMQMygCegUIARCiAQ (30.05.2022)

Mylne, J. *Koduleht*. [WWW] <https://jamesmylne.co.uk/portfolios/> (28.05.2022)

Nõgisto, J., Ellmann, A. (režissöörid) (1998). *Vaba vaimu saadik*. ERR arhiiv. [WWW]

<https://arhiiv.err.ee/guid/201005070214417010010002081001517C41A040000005020B0000D0F004538> (27.05.2022)

Palm, V. (režissöör). (1995). *Wikmani poisid*. ERR arhiiv [WWW]

<https://arhiiv.err.ee/seeria/wikmani-poisid/lavastuslik/31/default/koik> (28.05.2022)

Pastapliiats. Lühirefereering Wikipedia artiklist.

[WWW] <https://et.wikipedia.org/wiki/Pastapliiats> (04.05.2022)

Peltola, L., Pihkala, J., Sinnemäki, M. (1989). *Leeriõpik Nr: 4*. Keuruu, Soome: Otava, lk. 96.

- Piibel.net. *Õpetussõnad 14:12* [WWW] <https://www.piibel.net/?q=%C3%95petuss%C3%B5nad%2014%3A12> (28.05.2022)
- Remarque, E.M. (1983). *Läänerindel muutuseta*. Tallinn: Eesti Raamat, lk. 174-175.
- Sathya Sai Baba. (2001). *Prema Vahini*. Sathya Sai Baba Ühendus Eestis, lk. 75.
- Sathya Sai Baba. (2001). *Prema Vahini*. Sathya Sai Baba Ühendus Eestis, lk. 76.
- Sathya Sai Baba. (2001). *Prema Vahini*. Sathya Sai Baba Ühendus Eestis, lk. 94.
- Silva, S. [WWW] <https://www.facebook.com/VianaArts> (28.05.2022)
- Silva, S. Redhead Girl. *Ripley's*. [WWW] https://www.ripleys.com/wp-content/uploads/2014/06/redhead_girl_ballpoint_pen_by_vianaarts-d5531ab.jpg (30.05.2022)
- Singer Vinger. *Vastandite ühtsus ja võitlus*. [WWW] <https://www.youtube.com/watch?v=1jmHADwWoxA> (27.05.2022)
- Smilers. *Mina, Pets, Margus ja Priit*. [WWW] https://www.youtube.com/watch?v=CLU5_4Ca_Q (27.05.2022)
- Stanislavski, K. S. (1948). *Minu elu kunstis*. Tallinn: Ilukirjandus ja Kunst.
- Taevasfäär ehk taevaskera. [WWW] <https://et.wikipedia.org/wiki/Taevasf%C3%A4%C3%A4r> (28.05.2022)
- Talvik, H. (1988). *Luuletused*. Tallinn: Eesti Raamat, lk. 118.
- Teder, R. (Pastacas). *Ordinary/Harilik*. [WWW] <http://ordinarydrawings.blogspot.com/2011/09/pastacas-ramo-teder.html> (28.05.2022)
- The Ballpointer. [WWW] <http://www.theballpointer.com/> (28.05.2022)
- Trubetsky, T. jt. (1990). Inglid ja kangelased. – *Vikerkaar*, nr. 12, lk. 3-24.
- Vallejo, C. (1971). *Inimlikud luuletused*. Tallinn: Perioodika. “Loomingu” Raamatukogu, nr. 30, lk. 52.
- Varblane, H. (1990). Beat generation ehk patused pühakud. - *Vikerkaar*, nr. 6, lk. 43-48.
- Vedru, J. (2021) *Koroonahaigena*. Erakogu.

Vennaskond. *Jumal kaitse Vennaskonda.*

[WWW] <https://www.youtube.com/watch?v=k-R3AdoMTnw> (27.05.2022)

Wilde, O. *The Decay of Lying.*

[WWW] <https://www.online-literature.com/wilde/1307/> (28.05.2022)

Wilde, O. (1972). *Dorian Gray portree.* Tallinn: Eesti Raamat, lk. 6.

Wilde, O. (1972). *Dorian Gray portree.* Tallinn: Eesti Raamat, lk. 11.

Writing is Easy; You Just Open a Vein and Bleed. *Quoteinvestigator*, 14 .09. 2011

[WWW] <https://quoteinvestigator.com/2011/09/14/writing-bleed/> (25.05.2022)

LISA

Näiteid minu töödest

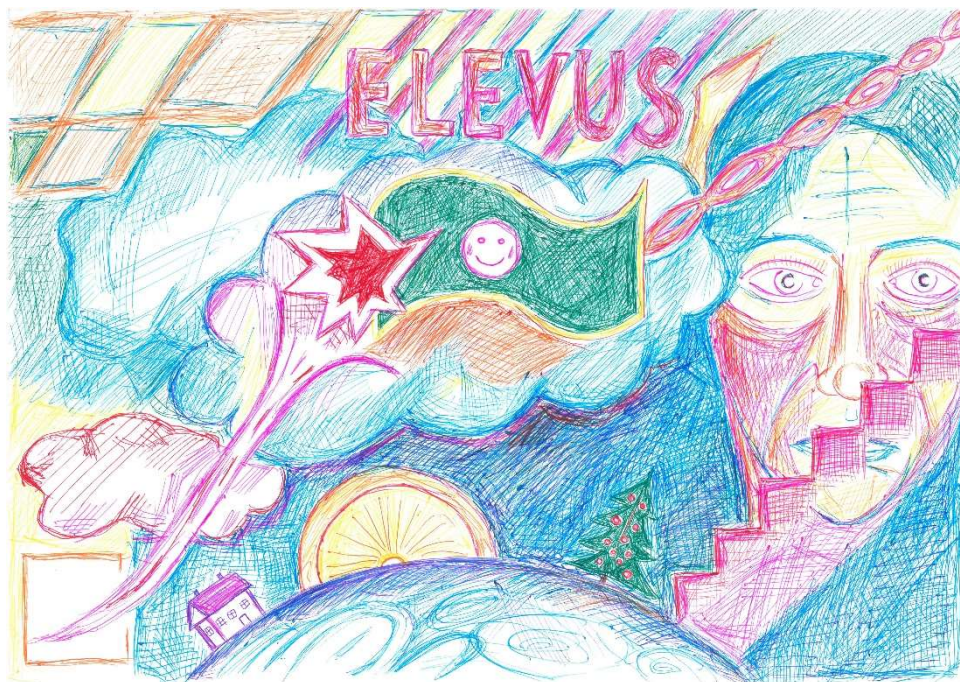
Elevus

“Elevus”, 2021, pastapliiats paberil

Siin olen kujutamist alustanud, ebatüüpiliselt endale, pildi vasakust äärest. Alt vasakult tühjast kastist purskab esile säde, mis muutub pildi keskel rahatäheks, millel peal naerev emotikon. Edasi areneb see kummist ronimisredeliks, mis kaob paremale üles. Võib-olla on see taevatrepp. Samasugune taevatrepp on ka pildi paremas alumises servas. Treppide taga on enesesessesulgunud pilguga inimnägu. Lisaks on siin kujutatud ka ümmargust maakera, millele olen täienduseks joonistanud ühe maja, ühe jõulukuuse ja apelsini- või sidruniviiluna Päikese. Joonistusel olen kasutanud ka rombe, pilvi ja viirutusi. “Elevuseks” nimetasin pildi seetõttu, et olin seda pilti tehes (endale ebatüüpiliselt jällegi) üsna heas tujus ja julgen teda eksponeerida sellepärast, et mõni inimene on seda isegi natuke kiitnud.

“Excitement”

Here I started drawing, untypically to myself, from the left side of the picture. From the bottom left a spark makes its way from an empty box and then becomes a banknote that has a smiling emoticon on it. Further on the spark turns into a rubber ladder that fades into the right upper corner of the picture. Maybe it is a stairway to heaven. The same kind of stairway to heaven lies in the lower right part of the picture. Behind the stairways there is a human face with a self-contained look. In addition, a round earth is depicted here, in addition to which I have drawn a house, a Christmas-tree and the Sun as a slice of orange or lemon. I have also used rhombi in this picture, also pillows and streaks. I named the picture “Excitement” just because I was (untypically to myself again) in quite a good mood while making it and I dare to expose it just because some people have even praised it.

Mälestus

“Mälestus”, 2021, pastapliiats paberil

Pilti tehes ei teadnud ma, mida ma tahan üldse temast teha. Lihtsalt joonistasin. Arvasin, et see pilt välja ei tule, kuid üritasin siiski. Automaatselt. Pärast, kui pilt hakkas kujunema, sain ma juba aru, mis ma sellega öelda olin tahtnud. Mul on olnud üks sõber, kes on meie seast lahkunud. See pilt on pühendatud talle. Ma ei taha sellest palju rääkida, aga pildil on kujutatud võib-olla nii südant kui sõprust oma keerukuses. Siin on olemas ka irvitav hammasterida, palju silmi ja ka hädapasun. On ka lõustad. Aga peamiselt olen siin kujutanud just selle inimese südamepuhtust. Tuleb hoida neid, kes meil on veel olemas, ütleb see pilt.

“Memory”

I did not know what to make of this picture while I was drawing it. I just drew. I thought that this picture would not work, but I still tried. Automatically. Afterwards when the picture started to draw itself, I did understand what I wanted to say with it. I have had a friend who has left this world. This picture is dedicated to this friend. I cannot talk about it very much, but this picture possibly depicts a heart as well as a friendship in its complexity. Here also lie the grinning teeth, a lot of eyes and an emergency trumpet. Here are some ugly faces too.

But mainly I have depicted here the purity of a heart of this person. We must keep the ones we still do have is the message of this picture.

Kuunägu

“Kuunägu”, 2022, pastapliats paberil

Keset pilti on kuu. Pildil on ka kolm silma, otsekui vihjates Pühale Kolmainsusele või kolmandale silmale. Roosa madu ümbritseb ringina kuud, moodustades näo ja kollane nina on selle Kuunäo üheks osaks. Madu on suutnud ühte silma suuga puudutada. On ka kõrv, kust saab Kuunägu üles keerata nagu vanaaegset äratuskella. Pildi nimi võiks olla ka “Lingam”, sest algselt tekkis sellise mõttega see kujund. Selline ümmargune. Ja ere.

“Moonface”

In the middle of the picture there is a moon. In the picture there are three eyes, just like alluding to the Holy Trinity or the third eye. The pink snake is surrounding the moon, making a face and the yellow nose is a part of this Moonface. The snake is able to touch an eye with its mouth. There is also an ear which can be used to wind up the Moonface like an old alarm clock. The picture could also be called “Lingam” because at first it was the motif for that picture. Kind of round. And shining.

